

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра педагогіки

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Т.О.Дороніна
(підпис) (прізвище, ініціали)

Реєстраційний № _____

«__» _____ 20__ р.

«__» _____ 20__ р.

**ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСОБУ
ПІДВИЩЕННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ
ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ У ЗВО**

Магістерська робота

студента(ки) групи ЗПВШ м -17

(шифр групи)

ступінь вищої освіти : магістр

спеціальності : 011 Освітні, педагогічні науки

спеціалізація: Педагогіка вищої школи

(шифр і назва спеціальності)

Микитенко Марини Віталіївни

(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник кандидат педагогічних наук,

доцент Щербина С. М.

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ініціали)

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис)

(прізвище, ініціали)

(підпис)

(прізвище, ініціали)

(підпис)

(прізвище, ініціали)

(підпис)

(прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДВИЩЕННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАСОБОМ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ	9
1.1. Підвищення пізнавальної діяльності студентів як педагогічна проблема	9
1.2. Інтерактивні методи навчання, їх характеристика	19
1.3. Педагогічні умови ефективного використання інтерактивних методів навчання як засобу підвищення пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення історії у закладах вищої освіти	28
Висновки до першого розділу	37
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСОБУ ПІДВИЩЕННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ В ГІРНИЧО-ЕЛЕКТРОМЕХАНІЧНОМУ КОЛЕДЖІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ	40
2.1. Загальна характеристика Гірничо-електромеханічного коледжу Закладу Вищої Освіти Криворізького національного університету	40
2.2. Вивчення стану проблеми використання інтерактивних методів навчання як засобу підвищення пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення історії у Гірничо-	57

електромеханічному коледжі Закладу Вищої Освіти Криворізький Національний Університет	
Висновки до другого розділу	60
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСОБУ ПІДВИЩЕННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	62
3.1. Програма використання інтерактивних методів навчання як засобу підвищення пізнавальної діяльності студентів закладів вищої освіти у процесі вивчення курсів «Історія України» та «Всесвітня історія» у Гірничо-електромеханічному коледжі Закладу Вищої Освіти Криворізький Національний Університет	62
3.2. Методичні рекомендації щодо використання інтерактивних методів навчання як засобу підвищення пізнавальної діяльності студентів закладів вищої освіти	85
Висновки до третього розділу	87
ВИСНОВКИ	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	91
ДОДАТКИ	97

ВСТУП

Освіта сьогодні зорієнтована на формування творчої особистості, здатної до саморозвитку та самоосвіти. У відповідності до нормативно-правових документів, що регламентують діяльність у сфері освіти (Закони України «Про освіту» [15], «Про загальну середню освіту» [16]; «Про вищу освіту» [17], Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Державної Національної програми «Освіта і навчання 2020», галузевої Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти, актуалізується проблема виведення освіти в Україні на рівень розвинутих країн світу, що можливо лише за умов упровадження сучасних педагогічних технологій [41].

Сучасна філософія освіти, оновлена стратегія її реформування вимагають принципово нових наукових досліджень, обґрунтованого та послідовного запровадження науково-педагогічних технологій, раціональних і ефективних підходів до організації наукової та інноваційної діяльності у сфері освіти.

В основу сучасного навчального процесу у закладах вищої освіти покладено співробітництво викладача і студента, яке спрямоване на підготовку конкурентноздатного дипломованого фахівця, на модернізацію на всіх рівнях освіти змісту, форм, методів та технологій навчання відповідно до вимог інформаційного громадянського полікультурного суспільства [13, с.25].

Сучасному навчальному процесу притаманні переважання вербальних методів навчання і виховання, недооцінка значення спілкування студентів для розв'язання провідних завдань на занятті. Тому навчальною потребою сучасної освіти при викладанні історії є впровадження нових форм та методів навчання, що забезпечують розвиток особистості. Все більш широкого визнання та поширення набувають інтерактивні методи навчання, які адаптують навчання до умов реального життя [10, с.32].

Історія як навчальна дисципліна розглядає процеси розвитку і самореалізації людства в цілому і кожної конкретної людини зокрема. При цьому об'єктом і орієнтиром такої самореалізації, у кінцевому результаті,

виступають загальнолюдські, гуманітарні цінності, передусім морально-етичні, релігійні, естетичні. Навчання історії покликане не тільки ознайомити із загальнолюдським досвідом пошуку і знаходження цих цінностей, а й дати їм можливість самим знаходити крихти цього досвіду, виробляючи свої оцінки, особистісне ставлення і емоційно-ціннісні орієнтації до подій навколишнього громадського життя.

Теоретико-методичні засади інтерактивної освіти, ефективність її впливу на формування особистості ґрунтовно досліджено у працях О. Пометун [51], Л. Пироженко [46], О. Пехоти [48], Г. Селевко [46], Н. Суворової [48], Г. Токмань [46] та ін.

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблем на основі аналізу відповідної навчальної ситуації. Інтерація сприяє формуванню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогові стати справжнім лідером колективу. Для успішної реалізації інтерактивного навчання необхідно застосовувати пошукові методи у викладанні історії: Сократівська бесіда, ділова гра, дискусію, мікро-дискусії, творчі лабораторії, мозкову атаку, проблемний семінар, акваріум [53, с.15].

Актуальність проблеми та її недостатня теоретична та практична розробленість зумовили вибір теми: **«Використання інтерактивних методів навчання як засобу підвищення пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення історії у ЗВО»**. Тему магістерської роботи затверджено за засіданні кафедри педагогіки Криворізького державного педагогічного університету (протокол від 16 листопада 2017 року № 4) та вченою радою Криворізького державного педагогічного університету (протокол від 21 грудня 2017 року № 5).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та перевірити, особливості використання інтерактивних методів навчання як засобу підвищення

пізнавальної діяльності студентів, у процесі вивчення історії у закладах вищої освіти.

Основні завдання дослідження:

– здійснити аналіз наукової літератури з проблеми дослідження та з'ясувати сутність базових понять дослідження: «діяльність», «пізнавальна діяльність», «інтерактивне навчання», «методи», «інтерактивні методи навчання»;

– теоретично обґрунтувати педагогічні умови ефективного використання інтерактивних методів навчання як засобу підвищення пізнавальної діяльності студентів під час вивчення історії у закладах вищої освіти;

– здійснити аналіз стану проблеми використання інтерактивних методів навчання як засобу підвищення пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення історії у закладі вищої освіти в Гірничо-електромеханічному коледжі закладу вищої освіти Криворізького Національного Університету та Криворізького державного педагогічного університету;

– підготувати методичні розробки занять з історії з використанням інтерактивних методів навчання як засобу підвищення пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення історії у закладах вищої освіти;

– розробити методичні рекомендації та орієнтовну програму, щодо використання інтерактивних методів навчання як засобу підвищення пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення історії у закладах вищої освіти.

Об'єкт дослідження є процес використання інтерактивних методів, як засобу підвищення пізнавальної діяльності під час вивчення історії у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження є педагогічні умови ефективного використання інтерактивних методів навчання як засобу підвищення пізнавальної діяльності студентів закладів вищої освіти у процесі вивчення історії у ЗВО.

Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань використовувалися такі методи дослідження: теоретичні (аналіз порівняння та узагальнення психолого-педагогічної, науково-методичної та навчальної літератури з проблеми дослідження для систематизації теоретичного матеріалу; уточнення суті понять: «інтерактивні методи», «пізнавальна діяльність студентів»), конкретизація їх змісту згідно проблеми дослідження, діагностичне анкетування викладачів, аналіз досвіду роботи викладачів з використання інтерактивних технологій навчання, педагогічне спостереження за навчальним процесом у закладі вищої освіти, проведення модульних контрольних робіт (для з'ясування рівня пізнавальної діяльності студентів в процесі вивчення історії).

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці педагогічних умов ефективного використання інтерактивних методів навчання як засобу підвищення пізнавальної діяльності студентів закладів вищої освіти у процесі вивчення історії у ЗВО; розробці орієнтовної програми, щодо використання інтерактивних методів навчання як засобу підвищення пізнавальної діяльності студентів закладів вищої освіти у процесі вивчення історії у ЗВО, та розробці методичних рекомендацій щодо використання інтерактивних методів навчання як засобу підвищення пізнавальної діяльності студентів закладів вищої освіти у процесі вивчення історії у ЗВО.

Апробація результатів роботи здійснювалась на:

- засіданнях кафедри педагогіки Криворізького державного педагогічного(2017-2018 рр.);
- науково-практичних конференціях та семінарах, зокрема:
міжнародних:
- X Міжнародній науково-практичній конференції Актуальні проблеми методики навчання історії, правознавства та суспільствознавчих дисциплін 16-17 листопада 2018, яка проходила на базі Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

регіональних:

– Регіональному науково-практичному семінарі Шкільна освіта в сучасному освітньому просторі: Концепція «Нової української школи» 17 січня 2018 року.

Публікації. Основні результати магістерської роботи висвітлено у 2 наукових працях, що подані у 2 збірниках наукових праць [52,53].

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Загальний обсяг роботи – 103 сторінки, з яких 95 сторінок основного тексту. В основному тексті міститься 7 таблиць на 9 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДВИЩЕННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАСОБОМ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

1.1. Підвищення пізнавальної діяльності студентів як педагогічна проблема

На сучасному етапі спостерігається зниження інтересу студентів до навчання, це пов'язано зі слабкою мотивацією, низьким пізнавальним інтересом, тому науковці та педагоги практики все частіше торкаються проблеми підвищення пізнавальної діяльності студентів та активізації навчального процесу. До факторів активізації навчання, безпосередньо пов'язаних з дидактичними процесами, належать Д. Локк, Я. Коменський, К. Ушинський. у першу чергу методичні системи, які базуються на методах, засобах і прийомах пізнавальної діяльності студентів [46]. На їх важливість указували. До питання активізації навчання як засобу підвищення пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення історії у закладах вищої освіти зверталися вчені і педагоги-практики кінця ХХ – початку ХХІ століття: П. Лесгафт, С. Шацький, А. Макаренко [48].

Широке вивчення проблем підвищення пізнавальної діяльності та їх активності розглядалась психологічних дослідженнях, при цьому активність розглядалась як психологічний феномен (А. Ковальов, В. Крутецький, С. Рубінштейн та ін.), а також як і педагогічний феномен та риса особистості (Л. Новікова, А. Пуарене та ін.) [51].

Питанням підвищення пізнавальної діяльності студентів залишається актуальним і в умовах сьогодення. [21, с.15.].

П. Лузан, О. Ляміна велике значення у своїх наукових працях приділяють підвищенню пізнавальної діяльності та активності студентів під час організації навчального процесу.

О. Леонтьєв, стверджує що діяльність – форма активності. Активність спонукається потребою, тобто станом потреби у визначених умовах нормального функціонування індивіда [67]. Потреба не переживається як така – вона виявляється як переживання дискомфорту, незадоволеності, напруження і проявляється в активності пошуковій. У ході пошуків відбувається зустріч потреби з її предметом – фіксація на предметі, що може її задовольнити. З моменту «зустрічі» активність стає спрямованою, а потреба – предметною: як потреба в чомусь конкретному, а не «взагалі», і стає мотивом, що може й усвідомлюватися. Саме тепер можна говорити про діяльність. Вона співвідноситься з мотивом : мотив – те, заради чого відбувається діяльність, а діяльність – сукупність дій, що викликаються мотивом. Одиниця аналізу діяльності – дія [30, с.55].

Мотив – це психічне явище спонукання до виконання тієї чи іншої дії, вчинку [54, с.184]. Методи мотивації та стимулювання навчально-пізнавальною діяльністю спрямовані на формування позитивних мотивів навчання, стимулюють пізнавальну активність і одночасно сприяють збагаченню навчальною інформацією. Мотиви поділяють на внутрішні і зовнішні. Внутрішні мотиви пов'язані зі змістом навчальної діяльності та її процесом (пізнавальний інтерес, потреба в інтелектуальній активності, прагнення досягти кращого результату). Зовнішні мотиви характеризують взаємодію особистості із зовнішнім середовищем (вимоги, вказівки інше).

У педагогічному словнику С. Гончаренко зазначено, що пізнавальна діяльність:

- 1) активне ставлення студентів до навколишньої дійсності, до одержання знань про світ, оволодіння науковими істинами, заняття пошуковою й творчою діяльністю;
- 2) процес розумових дій, що мають на меті розширення світогляду, розвиток інтересів, формування потреб в освіті й самоосвіті, стимулюванні

інтелектуального розвитку студентів і оволодіння ними системою наукових знань і уявлень [24, с.50].

В. Лозова розглядає пізнавальну активність особистості як «рису особистості», яка виявляється в її ставленні до пізнавальної діяльності, що передбачає стан готовності, прагнення до самостійної діяльності, спрямованої на засвоєння індивідом соціального досвіду, накопичених людством знань і способів діяльності, а також знаходить вияв у пізнавальній діяльності [6, с. 27].

У працях багатьох психологів та дидактів поняття «пізнавальна діяльність» розглядається у тісному взаємозв'язку з поняттям «пізнавальна активність». К. Абульханова-Славська вважає, що принципова відмінність активності від діяльності полягає в тому, що діяльність виходить з потреби в предметі, а активність з потреби в самостійній діяльності. Активність є рушійною силою діяльності, визначає її цілі, спрямованість. Активність передує діяльності та супроводжує її. Діяльність, позбавлена активності, існувати не може [53].

Ці два поняття взаємозалежні, оскільки активність не може існувати без діяльності, і в свою чергу діяльність у певній мірі спонукає до активності.

Як вважає Т. Хоменко, підвищення пізнавальної діяльності студентів - це якісний рівень діяльності студента, якому притаманна певна система само детермінованих проявів активності; і цілеспрямоване керування процесом пізнання студентів шляхом створення оптимальних психолого-педагогічних умов, підпорядковане меті професійної підготовки, яке спрямоване на формування внутрішніх мотивів та цілей пізнавальної діяльності; ефективно засвоєння нових знань і здобуття навичок, їх практичне застосування. Між цими проєкціями є прямий зв'язок: результатом зовнішньо детермінованої активізації є перехід активності студента у рису особистості [65].

Проблема формування пізнавальної активності студентів завжди є актуальною. Від її розв'язання залежить ефективність навчальної діяльності, розвиток інтересу до навчання, формування самостійної думки, підготовка

до життя. У педагогічних дослідженнях найчастіше пізнавальну активність розглядають як таку організацію сприйняття навчального матеріалу студентами, при якій засвоєння знань відбувається шляхом розкриття взаємозв'язків між явищами, порівняння нової інформації з відомою, конкретизація, узагальнення, оцінка навчального матеріалу з різних точок зору. Також, відмічається, що активізація – це діяльність, яка спрямована на стимулювання процесу усвідомлення майбутніми фахівцем їхніх загальних інтересів і потреб як єдиної групи, визначення необхідних засобів та активних дій для досягнення усвідомлених цілей [15].

Досліджуючи проблему активізації, Т. Щукіна основну увагу приділяє сумісній діяльності учителя та студентів (викладача та студентів), спонуканню їх до енергійного, цілеспрямованого здійснення, подоланню інерції та пасивних стереотипних форм викладання та навчання [7].

В. Орлов, розглядаючи активність у навчальній діяльності, охарактеризував її як ставлення студента до навчально-пізнавальної діяльності, яке характеризується прагненням досягти поставленої мети в межах заданого проміжку часу.

Психологи та дидакти звертають увагу на залежність пізнавальної активності від таких психічних процесів, як увага, наполегливість, сумнів, інтерес, здогадування, аналіз, синтез тощо. У роботах з проблем активності студентів у навчанні відмічається, що їх активність пов'язана зі ставленням до предмету та процесу діяльності. Активність студентів у навчанні виражає їх ставлення до мети діяльності, за якою стоїть мотиваційна сфера, яка забезпечує прагнення отримати спланований результат [59].

Відповідно, активність студентів виступає як показник ставлення до пізнання в конкретній навчальній ситуації, і як якість особистості, що має соціальне значення. Такий показник ставлення до пізнання стоїть в основі формування вказаної якості. Активність починає реалізуватися в практиці навчання і стає звичною формою поведінки.

Активність виражається через запитання, прагнення мислити, пізнавальну самостійність процесів сприйняття, відтворення, розуміння, творчого застосування. Ознаками сформованості активності особистості виступають: ініціативність, характеристика діяльності, енергійність, інтенсивність, ставлення до діяльності, добросовісність, інтерес, самостійність, усвідомлення дій, воля, наполегливість в досягненні мети та творчість. Завдяки таким ознакам можна простежити підвищення активності студентів в процесі навчання.

Активність особи у пізнанні позитивно позначається на формування її розумових здібностей. Психологічне відображення навколишньої дійсності та засвоєння нових знань ефективно лише при активній участі суб'єкта пізнання [43].

Усі види активності за їх функціями поділяються на адаптивні та продуктивні. Адаптивні забезпечують пристосування до діяльності. Вони сприяють формуванню численних стереотипів поведінки, звичаїв, навичок, тобто становлять основу для стандартних форм поведінки. При адаптивній активності основною формою навчання виступає навчання «за зразком». Продуктивні функції активності – це основа для виникнення різних психічних новоутворень, які не є необхідними для адаптації. Для них основою стає пізнавальна активність суб'єкта, а мотивом – пізнавальні інтереси, потреби. Результатом такої активності стає «новизна» об'єкту пізнання. Прояв активності в процесі навчання пов'язаний з новими пізнаннями світу. Важливість саме пізнавальної активності, яка виникає завдяки продуктивній активності.

А. Гебос звертає увагу на те, що активізація діяльності виступає як керівництво процесом функціонування та розвитку пізнавальної активності студентів у ході навчання та самонавчання [43].

Пізнавальна активність має зовнішній та внутрішній аспект. Зовнішня сторона виступає як результативність навчально-пізнавальної діяльності в

межах зазначеного часу, яка виражається в отриманому результаті. Внутрішня сторона цієї активності складається з потреб, мотивацій діяльності, фізичних та розумових зусиллях і реалізації власних пізнавальних можливостей.

Ознаками пізнавальної активності в будь-якій діяльності є готовність до роботи, прагнення до самостійної діяльності, якість роботи, шляхи вибору оптимальних шляхів розв'язання завдань. При розгляді навчального процесу як виду активності ознаками активності виступають наступні елементи:

- виникнення питань студентів під час вивчення теми, що розглядається;
- схильність до аналізу помилок, критичність мислення;
- використання отриманої бази знань;
- участь в колективній роботі групи (доповнення, виправлення помилок, бажання висловити власну точку зору);
- прагнення дізнатись причину та наслідки явища;
- самостійне опрацювання літератури з теми;
- вибір складності завдання;
- самоконтроль, самооцінка, аналіз власних пізнавальних та практичних дій.

Це виступає важливим фактором необхідності активної діяльності студентів у пізнанні. Суть останнього полягає в тому, що характер та ступінь активності їх в навчанні можуть бути різними.

У навчально-виховному процесі, стимулами пізнавальної активності, крім внутрішнього стимулу – пізнавального інтересу, можуть також виступати такі педагогічні прийоми, як заохочення, розкриття необхідності та значення навчального завдання (мотивація), підкреслення розвитку позитивних рис особистості в процесі навчання, своєчасне визнання успіхів, активна позиція викладача, довіра студентів та інші, які вже стають зовнішніми стимулами пізнавальної активності. Вдалих вибір методів та

прийомів в конкретній навчальній ситуації є важливим стимулом активізації як пізнавальної діяльності, так і навчально-виховного процесу.

На пізнавальна активність студентів є показником якості їх навчально-пізнавальної діяльності, спрямованої до ефективного оволодіння знаннями та способами діяльності. Так, О. Дубинчук встановила рівні пізнавальної діяльності та пізнавальної активності:

1. Репродуктивно-повторювальний активний, коли за допомогою якого досвід однієї людини накопичується завдяки досвіду іншої.
2. Пошуково-виконавчої активність, що передбачає такий ступінь самостійності студентів, який дозволяє їм зрозуміти завдання та відшукати способи її розв'язання.
3. Творчий рівень, при якому студент самостійно ставить певну задачу та дбає про творче нестандартне її розв'язання уникає шаблонів та стереотипів [23,с.50].

Ці рівні не ізольовані один від одного, вони взаємопов'язані, можуть співіснувати та відповідають певним віковим категоріям. Вона проявляється в умінні висловити думки незалежно від чужого погляду.

Активність не завжди поєднується з самостійністю, але є необхідною умовою самостійності. Основою для самостійності виступає система знань, вмінь та навичок, якою володіє студент, а також використання вже засвоєного приводить до оволодіння новими знаннями, вміннями та навичками. В навчальному процесі повна самостійність не можлива. Тому, головною ознакою самостійності студентів є досягнення поставленої мети без сторонньої допомоги, але з необхідною участю в цьому процесі викладача. Саме він найчастіше виконує такі елементи діяльності, як постановка мети, формулювання завдання та перевірка отриманих результатів. Варто відмітити, що самостійність в навчанні виступає як синтез пізнавальної, практичної та організаційно-технічної самостійності. Основа забезпечення самостійності в навчанні полягає в характері використання знань. У зв'язку з

цим, виділяється пізнавальна та практична самостійність. Сама ж пізнавальна самостійність розвивається в активній навчальній діяльності.

М. Махмутов відмічає такі ознаки пізнавальної самостійності студентів, як:

- вміння отримувати нові знання та навички, використовуючи різні джерела;
- вміння в своїй подальшій освіті використовувати раніше отримані знання;
- вміння практично застосовувати знання та навички в розв'язуванні будь-якого життєво важливого питання [26, с.34].

Розвиток пізнавальної самостійності студентів в навчальному процесі відбувається завдяки системі прийомів, методів, форм навчання, які адекватні досягнутому рівню навченості. Їх вдалий підбір в методиці навчання приводять до активізації навчального процесу. Вибір методів та прийомів навчання, їх використання вимагають від кожного педагога прояву великої педагогічної майстерності та творчості.

Головною метою у цьому виборі повинно виступати спрямованість вибраних методів на розвиток пізнавальної активності та пізнавальної самостійності. Поєднання цих рис особистості перетворюється в пізнавальну самостійну активність.

Здійснюючи аналіз самостійної активності студентів, М. Махмутов виділяє три рівні [26]:

1. Рівень несамостійної активності (звичайної) – сприйняття студентом пояснень викладача, засвоєння зразка розумової діяльності в умовах проблемної ситуації, виконання їм самостійної роботи, вправ відтворюючого характеру, усне відтворення.
2. Рівень самостійної активності – виконання робіт репродуктивно-пошукового типу, коли студент сам працює з текстом підручника, використовує попередні знання в новій ситуації, конструє, розв'язує

задачі середнього рівня складності, доводить гіпотези з незначною допомогою викладача.

3. Рівень творчої активності – виконання самостійних робіт, які потребують творчого уявлення, логічного аналізу та відкриття нового способу розв'язання навчальної проблеми, самостійного доведення, самостійні висновки та узагальнення тощо.

Водночас не слід забувати за такі форми самостійної роботи, як робота за індивідуальним планом чи робота з додатковими навчальними матеріалами, які виходять за межі обов'язкового курсу. Така самостійна робота з її автономністю розвиває у студентів інтерес та вміння займатись самостійно, вчить нестандартному мисленню. Вона спрямована на виявлення таланту, можливість розвитку і самовдосконалення студента відповідно до його нахилів та здібностей в індивідуально притаманному темпі. Суть самостійної роботи глибоко розкривається в роботах В.Буряка та П. Підкасистого, в яких самостійна робота студентів розглядається і як засіб навчання, і як форма пізнавальної діяльності. Під самостійністю розуміється вміння студентів систематизувати, аналізувати, регулювати власну поведінку незалежно від зовнішніх умов. У такому баченні поняття самостійності та виокремленні специфічних рис особистості, таких як: регулювання власної поведінки, вміння виконувати дії в умовах відсутності безпосереднього керівництва або за наявності мінімального втручання, планування, систематизація, прийняття рішень і відповідальність за їх результат. Ми поділяємо точку зору В. Казакова, про те що для організації самостійної діяльності студентів викладач повинен створити педагогічні умови [19]. Це буде сприяти своєчасному й успішному виконанню запланованих робіт, стимулювали організацію під час підготовки до роботи і в процесі її виконання [19]. Ефективною самостійна робота стає в тому випадку, якщо вона забезпечується відповідними навчальними та інформаційними матеріалами, розробленими методичними рекомендаціями, тематичними консультаціями,

застосуванням різних форм контролю. Для повноти забезпечення відповідними навчальними матеріалами створюються та постійно поповнюються комплекти електронних версій навчально-методичної літератури. Вони викладені на внутрішньому сайті навчального закладу, доступні для студентів відповідних напрямків і містять у собі питання самостійної роботи й індивідуальні завдання разом із зразками розв'язання базових задач з тем. Для потреб більш глибокого розгляду матеріалу працює глобальна мережа Інтернет. Це створює умови для формування у студентів як самостійності, так і інформаційної культури.

Висока керованість процесом навчання в закладі вищої освіти досягається за допомогою навчальної програми, яка забезпечує строгу систематизацію навчального матеріалу і послідовність дій студентів. Найповнішим виявом активності студентів у пізнавальній діяльності є їхня ініціатива і самостійності.

Причому активність у навчанні має виявлятися не лише на заняттях, а й під час виконання різних видів домашніх робіт та власних проектів. Така особливість активної пізнавальної діяльності свідчить про сформованість умінь організовувати власну діяльність.

Удосконалюючи свою пізнавальну діяльність, студент усвідомлює себе не тільки як соціально зрілу особистість, а і як соціально-професійну одиницю. Завдяки цьому студент усвідомлює і відчуває свою значущість для тих, хто його оточує, розуміє відповідальність за себе перед ними, потім перед собою та як вищий ступінь відповідальності за себе і за оточення перед іншими.

Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів досягається, зокрема, за рахунок підвищення рівня навчальної мотивації, що, своєю чергою, спостерігається при максимально можливому наближенні темпу, спрямованості та інших аспектів організації навчального процесу до індивідуальних прагнень і можливостей студента. За рахунок пізнавальної активності та пізнавальної самостійності. Використанням нових іноваційних

форм і методів навчання серед яких велике значення посідають інтерактивні методи навчання.

1.2. Інтерактивні методи навчання, їх характеристика

Інтерактивна педагогіка відносно новий термін, його запровадив у 1975 році німецький дослідник Ганс Фріц. Інтерактивність у навчанні можна трактувати як здатність до взаємодії, перебування в режимі бесіди, діалогу, дії, усі учасники яких є рівноправними суб'єктами. Інтерактивні технології навчання відносяться до активної моделі навчання. Зокрема, О. Пометун аналізує можливості використання інтерактивних технологій навчання під час проведення занять на сучасному рівні [53]. Т. Дуткевич досліджує психологічні основи використання інтерактивних методів навчання у процесі підготовки спеціалістів з вищою освітою [54]. С. Кашлев розглядає інтерактивне навчання як інноваційне педагогічне явище і пропонує теоретичне обґрунтування особливостей використання у педагогічному процесі інтерактивних методів навчання.

Терміни «інтерактивне навчання», «інтерактивні методи навчання», «інтерактивні технології навчання» набули поширення в Україні наприкінці ХХ ст. Слово інтерактив походить від англійського слова «interact», де «inter» означає – взаємний, «act» – діяти, що сьогодні вже увійшло в повсякденний ужиток. Таким чином, інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу.

Інтерактивне навчання – «це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачену мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчує свою успішність та інтелектуальну спроможність» [54, с. 8-9].

Інтерактивне навчання має такі класифікаційні ознаки:

– за орієнтацією на особистісні структури його можна охарактеризувати як інформаційне та операційне одночасно;

- *за характером змісту*: загальноосвітнє, соціально, психолого-педагогічне, культуру творче;
- *за механізмом засвоєння* - як асоціативно - рефлєкторне;
- *за переважаними методами*: як проблемно-діалогічне, пояснювально-ілюстративне;
- *за кооперацією учасників*: як групове, парне, фронтальне, індивідуальне;
- *за організаційними формами* – традиційному та іноваційному, за умов якого заняття проводяться в активній формі проблемної лекції, семінару, диспуту, дебатів, діалогу, прес-конференції, ділових і дидактичних ігор, інсценування, тренінгів тощо (загалом у діловій та освітній сфері сьогодні використовується більше 2000 видів інтеракції).

Перевага інтерактивного навчання у тому, що засвоюються всі рівні пізнання – знання, розуміння, використання, аналіз, синтез, оцінювання. В групах збільшується кількість студентів, які свідомо засвоюють навчальний матеріал.

Дидактична особливість інтерактивного навчання полягає в тому, що в процесі його реалізації часто спостерігається порушення звичної логіки навчального процесу: не від засвоєння теорії до практики, а від формування нового досвіду до його теоретичного осмислення через застосування. На інтерактивний характер навчального матеріалу звертає увагу українська вчена С. Сисоєва, яка зазначає що, така «це зовнішній прояв узгодженої діяльності вчителя й учня, що здійснюється у встановленому порядку, з визначеною періодичністю в просторі й часі» [49].

Українські вчені О. Пометун і Л. Пироженко запропонували класифікацію інтерактивних технологій навчання, що відповідає певним формам (моделям) навчання, в яких реалізуються інтерактивні технології [53]. Таким чином, залежно від мети заняття та форм організації навчальної

діяльності студентів виділяють чотири групи інтерактивних технологій навчання:

Інтерактивні технології кооперативного навчання – парна і групова робота організовується як на семінарських та практичних заняттях засвоєння, так і на застосування знань, умінь та навичок. Це може відбуватися одразу ж після викладу викладачем нового матеріалу, на початку нового заняття замість опитування, на спеціальному занятті, присвяченому застосуванню знань, умінь та навичок, або бути частиною, повторювально-узагальнюючого заняття. Застосування інтерактивних технологій кооперативного навчання сприяє об'єднанню тих, хто навчається, при прагненні рішення загальної задачі. Кожен студент за такої форми організації освітнього процесу розуміє, що досягнення кінцевого позитивного результату за даним завданням можливо при спільних діях усіх членів колективу. У даному випадку освітня мета не може бути досягнута шляхом конкуренції, суперництва. Мета є спільною для всіх, і прийти до неї можливо тільки спільно, в процесі співтворчості, співпраці. При такій формі організації занять учасники освітнього процесу відчують свою психологічну безпеку, оскільки є присутнім інтелектуальне сприйняття всіх тих, хто навчається. Учасники процесу навчаються грамотно висловлювати свої думки, сприймати інформацію, адекватно реагувати на неї, приводити аргументи, контраргументи, вчать вести діалог, дискусії.

В межах цієї технології найпоширеннішими інтерактивними методами навчання є: *робота в парах, два-чотири-всі разом.*

Метод «робота в пара» – її можна використовувати для досягнення будь-якої дидактичної мети: засвоєння, закріплення, перевірки знань. Озвучується завдання: аналіз гіпотетичної ситуації, проблеми. Студенти об'єднуються в пари, визначається хто виступатиме першим. Визначається час для спільної роботи. По закінченні часу на обговорення кожна пара представляє. Результат роботи, відбувається обмін думками.

Метод «два-чотири-всі разом» – є похідним від парної роботи, ефективний для розвитку навичок спілкування в групі, вмінь переконувати та вести дискусію. Озвучується завдання: аналіз гіпотетичної ситуації, проблеми. Студенти об'єднуються в пари, визначається хто виступатиме першим. Визначається час для спільної роботи. Пари обов'язково мають дійти згоди, щодо рішення. Потім, пари об'єднуються в четвірки і обговорюють попередньо доягнені рішення щодо поставленої проблеми. Прийняття спільного рішення обов'язкове. Залежно від кількості учасників можна об'єднати четвірки в більші групи чи перейти до колективного обговорення [53, с.36].

Інтерактивні технології колективно-групового навчання, передбачають одночасну спільну роботу всіх. Її метою є проявлення певних положень, привернення уваги студентів до складних або проблемних питань у навчальному матеріалі, мотивація пізнавальної діяльності, актуалізація знань. Завдання викладача – активізація студентів в пошуку вирішення проблеми. Кожен, хто навчається, висловлює думки, свою позицію, не боячись осуду, неприйняття його точки зору. Проблема може мати і декілька способів вирішення, кількість висунутих студентами пропозицій щодо вирішення проблеми в кінцевому підсумку обов'язково призведе до її якісного вирішення і досягненню мети навчання.

В межах цієї технології найпоширенніші методи навчання як підвищення пізнавальної активності студентів, є: *мікрофон, мозковий штурм, навчаючись – учусь, аналіз ситуації*.

Метод «мікрофону», надає можливість сказати кожному щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку. Ставиться спільне запитання. Обирається певний предмет (ручка, олівець), який виконує роль мікрофона. Він передається один одному, по черзі. Говорить лише той, хто отримує «уявний» мікрофон. Встановлюється обмежений час для кожного виступу, нічого не коментується.

Метод «мозковий штурм» (мережа, кулька) передбачає колективне обговорення, для вироблення кількох вирішень конкретної проблеми. Основне завдання в тому, щоб зібрати якомога більше ідей щодо проблеми від усіх учасників протягом обмеженого періоду часу. Вільне висловлювання ідей, не коментувати та не зосереджуватися на одній [53,с.46].

Метод «навчаючись – учусь» – використовується при вивченні нового блоку інформації або при узагальненні та повторенні пройденного. Студенти, мають можливість узяти участь у передачі своїх знань одне-одному. Цей метод дає загальну картину понять і фактів, що їх необхідно вивчити по даній темі, а також підвищує інтерес до заняття. Необхідно підготувати картки з фактами, що стосуються теми, по одній на кожного, роздати. Потім студенти ознайомлюються декілька хвилин з даною інформацією. Кожен повинен поділитися своїми фактами і самому отримати інформацію від іншого. В кінці заняття студенти повинні відтворити отриману інформацію, в повному обсязі.

Метод «аналіз ситуації» використовується коли студентам пропонується гіпотетична спірна ситуація. В ній мають бути дві конфліктуючі сторони, позиції, інтереси яких суперечать одна одній. Потім необхідно скористатися «мозковим штурмом», для отримання найбільших варіантів вирішення проблеми. На цьому етапі жодне рішення або варіант не відкидаються. Потрібно зібрати всі ідеї, обговорити можливі позитивні та негативні наслідки кожної. Обирається найкращий варіант (можна шляхом голосування).

Завдяки використанню цієї технології, студенти не лише здобувають знання, а вчаться аналізувати ситуацію, виявляти головні і другорядні моменти, оцінювати її, передбачати різні варіанти розвитку подій, вибирати оптимальне рішення з декількох, вчаться діяти, набувають практичний досвід особистісної поведінки в різних ситуаціях, досвід вірного емоційного реагування на проблему, вчаться активно і адекватно реагувати на обставини, що склалися. Застосування даної технології сприяє розвитку аналітичного мислення, формуванню оціночних умінь, розвитку комунікативних навичок,

формуванню толерантного ставлення в колективі один до одного, до різних думок, поглядів, сприяє формуванню самостійності, рішучості, відповідальності як якостей особистості.

Інтерактивні технології ситуативного моделювання – це побудова навчального процесу за допомогою включення студента у гру. Ігрова модель навчання покликана реалізувати, крім основної дидактичної мети, ще й комплекс цілей: забезпечення контролю виведення емоцій, надихання і допомога розвитку творчої уяви, надання можливості зростання навичок співробітництва в соціальному аспекті, надання можливості висловлювати свої думки [53, с.50]. Надається максимальна свобода інтелектуальної діяльності, яка обмежується лише визначеними правилами гри. Викладач виступає, як інструктор (ознайомлення з правилами гри, консультації під час її проведення), ведучий. Застосування ігор в освітньому процесі сприяє активізації студентів у процесі пізнання, розвитку пізнавального інтересу до матеріалу, що вивчається, оволодіння знаннями, вміннями та навичками з дисциплін.

Застосування ігор сприяє створенню позитивної психологічної атмосфери в колективі. У грі закладені величезні виховні можливості, використання ігор сприяє формуванню навичок міжособистісного спілкування, розвитку комунікативних здібностей, виробленню навичок роботи в малих групах, формуванню умінь самостійного мислення, формуванню терпимого відношення до слів, думок, дій інших, студенти отримують практичний досвід діяльності у різних ситуаціях і т.д.

Ігрова модель навчання реалізується в чотири етапи:

1. Орієнтація (введення студентів у тему, ознайомлення з правилами гри);
2. Підготовка до проведення гри (викладення сценарію, розподіл завдань, ролей);
3. Основна частина – проведення гри;
4. Обговорення.

В межах технології ситуативного моделювання найпоширенніші інтерактивними методи навчання як засобу підвищення пізнавальної активності студентів є: *«симуляція»* або *«імітація»*, *громадські слухання*, *«ділова гра»*, *ПРЕС*, *займи позицію*, *зміни позицію*, *дискусія*, *дебати*.

Метод «симуляція» або *«імітація»*. В імітаційних іграх спостерігається копіювання, відтворення, імітація явищ навколишньої дійсності, подій, що представлені у вигляді певних дій [43, с. 56]. Симуляції є більш складними іграми, що представляють собою в спрощеному варіанті діяльність громадських, соціальних інститутів. Розвивають уяву та навички критичного мислення, сприяють застосуванню на практиці вміння вирішувати проблеми.

Метод «громадські слухання» передбачає моделювання суспільного слухання за допомогою імітації гри дозволяє студентам зрозуміти мету і порядок слухань (Верховна Рада, її комітети, міські, районні ради). Отримують практичний досвід у визначенні і поясненні ідей, інтересів і цінностей. Тренування публічних виступів, введення діалогу та відстоювання власної позиції.

Метод «спрощене судове слухання» – дає можливість розіграти судовий процес з конкретної справи з мінімальною кількістю учасників. Це процес за участю: судді, обвинуваченого, захисника, прокурора, свідків. Дана технологія дає спрощене уявлення про процедуру прийняття судового рішення, взяти участь у вправі, пов'язаній з аналізом, критичним мисленням. Необхідно обрати ситуацію (судову справу, дилему). Об'єднати студентів в групи, або роздати ролі. Підготуйте план проведення судового слухання (його регламент запишіть на дошці). Після оголошення судею рішення, запропонуйте його обговорити.

Метод «ділова гра», яка передбачає розподіл ролей між учасниками гри та виконання ними певних ролей, з відображенням функціональних прав і обов'язків кожного представника ігрової групи, як би ділові стосунки склалися в реальних умовах. Ділові ігри відрізняються тим, що в їхньому

сюжеті зазвичай стикаються різні інтереси сторін з обов'язковим знаходженням компромісу, оптимального рішення після закінчення гри. Проведення рефлексивної діяльності після закінчення гри.

Інтерактивні технології опрацювання дискусійних питань – освітня дискусія передбачає продуктивне рішення певного спірного завдання, дискусійного питання колективом, групою студентів у процесі їх спільної, активної діяльності. Завдяки дискусійним технологіям студенти навчаються чітко виражати і самостійно відстоювати власну позицію, прислухатися до думки оточуючих, наводити логічні аргументи на захист своєї позиції, при необхідності вишукувати контраргументи, що сприяють зміні установок, думок учасників дискусії [52, с.150]. У процесі обговорення поглиблюються, уточнюються знання з проблеми. Використання технологій відпрацювання дискусійних питань сприяє підвищенню мотивації студентів до навчання, формування власного світогляду, розвиває їх критичне мислення.

В межах цієї технології найпоширенніші методи навчання є підвищення пізнавальної активності студентів у процесі вивчення історії у закладах вищої освіти: *Метод «ПРЕС»*, *«займи позицію»*, *«дебати»*, *«зміни позицію»*, *«дискусії»*.

Метод «ПРЕС» використовується при обговоренні дискусійних питань та при проведенні вправ, у яких потрібно зайняти й чітко аргументувати визначену позицію з проблеми, що обговорюється. Навчає виробляти й формулювати аргументи, висловлювати думки з дискусійних питань у стислій формі, переконувати інших. Студентам пропонується розглянути матеріал, у чотири етапи :

1. Висловити свою думку, поясніть, у чому полягає ваша точка зору (починаючи зі слів... я вважаю, що...).
2. Поясніть причину появи цієї думки, тобто на чому ґрунтуються докази (починаючи зі слів... тому, що... відповідно до... згідно з...).

3. Навести приклади, додаткові аргументи на підтримку вашої позиції, назвати факти, які демонструють ваші докази (наприклад...).

4. Узагальніть свою думку (...отже, таким чином...).

Метод «займи позицію» передбачає використання двох протилежних умов, які не мають одної (правильної) відповіді. Допомагає знайомитися з альтернативними поглядами, вчитися вислуховувати інших, отримувати додаткові знання з теми. Необхідно запропонувати студентам дискусійне питання і попросити їх визначити власну позицію щодо нього. Можна розмістити плакати в протилежних кутках аудиторії. На одному написати «вірно», а на іншому «не вірно», можна запропонувати три позиції «не знаю». Учасники повинні стати біля відповідного плакату, який відповідає їхній думці [53, с.55]. Потім необхідно запропонувати всім, хто поділяє одну і ту саму точку зору, обговорити її і виробити спільні аргументи на її захист. Коли учасники, виразили свої думки, необхідно запитати, чи не змінив хто-небудь з учасників своєї думки і чи не хоче перейти до іншої групи.

Метод «зміни позицію» дає можливість обговорити дискусійні питання за участі всіх студентів. Даний метод дозволяє дізнатися точку зору іншої людини, розвивати навички аргументації. Задайте всім присутнім дискусійне питання. Об'єднайте студентів у пари, а потім у четвірки. Завдання розподілити позицію з проблеми (так чи ні) між парами. Одна пара в четвірці повинна обґрунтувати одну позицію, друга – протилежну. Визначте час за, який необхідно обґрунтувати свою позицію. Після закінчення відведеного часу, пари повинні доказово викласти свою точку зору один одному. Потім пари можуть помінятися позиціями і знову повторити все спочатку. Після цього можна дати завдання всій четвірці вільно обговорити тему. У студентів повинна вже скластися своя думка з данного питання. Підводити підсумки дискусії з усіма.

Метод «дискусії» – це широке публічне обговорення, спірного питання. Є важливим засобом пізнавальної діяльності, сприяє розвитку критичного

мислення, дає можливість визначити власну позицію, формує навички аргументації та відстоювання власної думки. Обирається тема для дискусії. Пишеться план обговорення, самостійно викладачем або разом із студентами. Викладач повинен скласти список запитань, які допоможуть найкраще висвітлити проблему. Необхідно уважно слухати виступаючих, стежити за ходом обговорення. Виділити час на підведення підсумків: які найбільш переконливі аргументи, перелічити їх.

Метод «дебати» – більш складний спосіб обговорення дискусійних проблем. Група має переконати опонентів і схилити їх до думки змінити свою позицію. Або ж спільно вирішити поставлену проблему. Студентам необхідно заздалегіть повідомити тему [53, с.79]. Об'єднати в групи. Дотримуватися регламенту, та правил ведення дискусії. Для оцінки виступів можна запросити незалежних експертів або провести голосування.

Застосування інтерактивних технологій навчання дозволяють вирішити навчальні, виховні, розвиваючі завдання навчання. Крім цих функцій, в психолого-педагогічній літературі виділені соціально-орієнтована, рефлексивна, комунікативна, мотиваційно-стимулююча, психокорекційна, релаксаційна, організаційна, діяльнісна функції, функція саморозвитку. Використання інтерактивних технологій навчання забезпечує активну позицію тому хто навчається (він здійснює, щось: малює, моделює, створює, пише), бере активну участь у тому, що відбувається, та не виступає тільки слухачем, спостерігачем.

1.3. Педагогічні умови ефективного використання інтерактивних методів навчання як засобу підвищення пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення історії у закладах вищої освіти

Організація інтерактивного навчання дозволяє створити динамічну, гнучку систему навчання, що забезпечує безперервне, дозоване, адаптоване до реальної ситуації керування взаємодією педагога і осіб, які навчаються, з

педагогом та між собою з того рівня загальнокультурного та інтелектуального розвитку, на якому вони знаходяться. Інтерактивні види навчання дають змогу створювати таке навчальне середовище, де процес набуття теоретичних знань тісно пов'язаний з опануванням особами, які навчаються, відповідними видами діяльності. Групові форми організації навчання розглядаються як основний механізм розвитку у молоді навичок співробітництва, формування вільного та відповідального громадянина демократичної держави в цілому [58, с.118].

Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що використання інтерактивних методів навчання як засобу підвищення пізнавальної діяльності студентів є ефективним при дотриманні певних умов.

Умова – це те, від чого залежить дещо інше (обумовлює); істотний компонент комплексу об'єктів (речей, їх станів, взаємодії), з наявності якого з необхідністю випливає існування даного явища [64, с.65].

Педагогічні умови – обставини, пов'язані з організацією навчально-виховного процесу у закладі вищої освіти, з тим зовнішнім навчально-виховним середовищем, у якому відбувається пізнавальна, навчальна, науково-дослідницька і виховна діяльність студентів, спрямована на формування в них насамперед професійних знань, умінь і навичок, розвиток їх світоглядної культури, професійної компетентності тощо. В процесі організації якоїсь конкретної діяльності для її ефективності необхідно виділяти певні умови реалізації даної сукупності процесів. Саме педагогічні умови – це одна зі сторін що зумовлює закономірності певного (виховного, навчального) процесу.

Ефективність навчального процесу забезпечується дотриманням дидактичних принципів та умов, відповідних меті. С. Висоцький розглядає умову як сукупність об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних засобів його здійснення, коли забезпечується успішне вирішення поставленого педагогічного завдання. У цьому контексті умови виступають у ролі динамічного регулятора інформаційних, особистісних, психологічних і педагогічних чинників навчання [3]. А. Алексюк,

А. Аюрзанайн, П. Підкасистий під педагогічними умовами розуміють чинники, що впливають на процес досягнення мети. При цьому їх поділяють на: а) зовнішні: позитивні відносини викладача та студента; об'єктивність оцінки навчального процесу; місце навчання, приміщення, клімат тощо; б) внутрішні (індивідуальні): індивідуальні властивості студентів (стан здоров'я, властивості характеру, досвід, уміння, навички, мотивація тощо) [8; 9].

У тлумачному словнику української мови зазначається, що умова – це «необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь» [8, с. 62].

У педагогіці виділено кілька рівнів педагогічних умов. Перший рівень педагогічних умов – це особистісні характеристики студентів, які детермінують успішність протікання навчально-виховного процесу. Другий рівень педагогічних умов – безпосередні обставини реалізації процесу (навчання, виховання) – власне класичні педагогічні умови:

- змісту та організації діяльності студентів;
- міжособистісних відносин, спілкування в групі;
- відносини педагогів зі студентами;
- адаптація студентів до нового освітнього середовища;
- взаємодії навчального закладу з навколишнім середовищем.

Педагогічні умови – це сукупність вихідних положень, що забезпечує ефективність використання інтерактивних методів навчання, як засобу підвищення пізнавальної діяльності студентів під час організації навчального процесу під час навчання.

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дає підстави стверджувати, що ефективне використання інтерактивних методів навчання у процесі вивчення предметів буде ефективним при дотриманні таких педагогічних умов:

- стимулюванні пізнавального інтересу студентів до вивчення предмету;
- урізноманітненні інтерактивних методів навчання;

– забезпеченні інтерактивної педагогічної взаємодії між учасниками навчального процесу.

Розглянемо кожну з педагогічних умов.

Стимулювання пізнавального інтересу студентів до вивчення предмету.

Пізнавальний інтерес як важливе особистісне утворення та характеристика навчального процесу завжди у центрі уваги педагогів. Сьогодні він розглядається як рушійна сила активізації навчання, розвитку пізнавальної самостійності студентів, важливий напрям підвищення ефективності навчальної діяльності.

Проблема розвитку пізнавальних інтересів завжди цікавила вітчизняних педагогів і психологів. Цій проблемі присвячували свої праці: А. Алексюк, О. Біляєв, В. Бугайов, Н. Буринська, С. Гончаренко, Г. Костюк, В. Сухомлинський, Н. Ничкало, В. Онищук.

У загальній спрямованості студентів пізнавальний інтерес представляє собою його інтелектуальний та емоціональний відгук на явища оточуючої дійсності. Тому влюбій діяльності студент має змогу відчувати задоволення та радість від пізнання нового.

Як відомо, пізнавальний інтерес стимулює пізнавальну активність студентів і тим самим спрямовує розвиток розумової, психічної та соціальної сфери особистості, створює умови для формування творчої навчальної діяльності студента.

Г. Щукіна дає більш повне визначення терміна «пізнавальний інтерес», пов'язує його «з емоційно-ціннісним ставленням до навчального предмета або до безпосередньо мотивованої діяльності і підкреслює, що пізнавальний інтерес – це перехідне психологічне утворення до формування емоційно-пізнавальної спрямованості особистості» [67, с. 14].

Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що пізнавальний інтерес – це активне мотивоване емоційне ставлення суб'єкта до предмета пізнання, яке має систематично враховуватись і розвиватись у процесі

навчання, оскільки безпосередньо впливає на формування і розвиток особистісної спрямованості студента, сприяє формуванню в нього міцних знань з предмета.

Певну увагу приділено й класифікації пізнавальних інтересів. Такі дослідники, як О. Ковальов, Н. Морозова, Г. Щукіна та інші вчені класифікують інтереси за різними критеріями [66]. Узагальнюючи, виділимо такі підходи до класифікації:

1. За стійкістю пізнавального інтересу, розрізняють:

Ситуативний інтерес – епізодичне переживання, коли в студента ще немає стійкого інтересу до предмета, він виникає як реалізація на щось нове, емоційно привабливе у змісті. Прояви інтересу мають тимчасовий характер.

Стійкий інтерес – перетворення епізодичного переживання у емоційно-пізнавальне ставлення до предмета, яке спонукає студентів прагнути до пізнання нового, вирішувати пізнавальні завдання не тільки на заняті, але й у вільний час.

Інтерес-ставлення – емоційно-пізнавальна спрямованість особистості, яка під впливом пізнавального інтересу поступово змінює сенс життя студента. Цей інтерес є достатньо глибоким. Він закріплюється не тільки відповідною навчальною діяльністю, але спостерігається й у пізнавальній активності поза межами навчального процесу.

2. За спрямованістю пізнавального інтересу, його розрізняють:

Безпосередній інтерес – до самого процесу діяльності – процесу пізнання або змісту навчального матеріалу.

Опосередкований інтерес – до результату діяльності (наприклад, до оволодіння певним предметом).

3. За рівнем дієвості інтересів, розрізняють:

Пасивний інтерес – споглядальний, коли студент лише сприймає цікавий для нього об'єкт.

Активний інтерес – той, який спонукає людину оволодіти об'єктом інтересу, він формує розвиток особистості, характер, здібності.

Індивідуальність інтересу особистості пов'язана із рівнями його формування.

4. За обсягом пізнавального інтересу, розрізняють:

Широкі інтереси – пов'язані з навчанням різних предметів, з процесом навчання в цілому.

Вузькі інтереси – вивченням одного предмета або окремих тем, розділів.

Під інтересом до навчання розуміють форму прояву пізнавальної потреби, що забезпечує спрямованість особистості на усвідомлення мети діяльності й тим самим сприяє її орієнтації на навчання.

Інтерес стимулює волю й увагу, допомагає легшому й міцнішому запам'ятовуванню, сприяє активізації навчальної діяльності студентів. Отже між рівнем розвитку інтересу й рівнем навчальних досягнень студентів існує тісний зв'язок, тому однією з найважливіших проблем викладання історії є питання про те, як викликати в студентів пізнавальний інтерес і як досягти його постійного розвитку.

Таким чином, інші науковці визначають, що розвитку пізнавального інтересу студентів до знань і як предмета, формування у них власних освітніх запитів щодо навчання та вміння їх задовольнити є найважливішим завданням освіти на сучасному етапі.

Пізнавальний інтерес – форма прояву пізнавальної потреби, яка забезпечує спрямованість особистості на усвідомлення мети діяльності й тим самим сприяє орієнтації на ознайомлення з новими фактами, більш повному і глибокому відображенню дійсності, активне пізнавальне ставлення студентів до навчання.

Високо розвинений пізнавальний інтерес формується на основі активізації усіх видів навчальної діяльності студентів, однак педагогу слід усвідомлювати, що інтерес до навчання сам по собі не виникає, він

безпосередньо формується в ході навчальної роботи. Ось чому важливого значення набуває те, як ця робота організовується [66]. Основними чинниками, що впливають на формування сталого інтересу до вивчення предмету є:

1. Зміст навчального матеріалу;
2. Організація навчальної роботи;
3. Відбір форм навчальної роботи;
4. Оцінка навчальної роботи;
5. Стиль педагогічної роботи викладача.

Навчальний матеріал, який активізує навчальну діяльність студентів, має спиратися на вже засвоєні знання, водночас містити інформацію, що давала б можливість не лише довідатися про нове, а й обміркувати минулі знання й досвід, дізнатися про відоме з нового боку. Тому організація навчальної роботи під час вивчення теми має передбачати три основні етапи: мотиваційний, операційно-пізнавальний та рефлексивно-оцінювальний.

Матеріал має подаватись у такій формі, щоб викликати у студентів емоційний відгук, водночас бути достатньо складним, таким, що активізує пізнавальні психічні процеси, гарно ілюстрованим. Змістовно й ілюстративно бідний матеріал не має мотивуючої сили й не сприяє пробудженню зацікавленості до навчання.

Важливе значення має відбір доцільних форм діяльності для пробудження інтересу студентів. Нетрадиційні форми навчання, зокрема колективні, створюють значно кращу мотивацію, ніж індивідуальні та фронтальні. Це відбувається за рахунок підвищення відповідальності, а також за рахунок виникнення установки на змагання, бажання бути не гіршим від інших.

Таким чином, прийоми, які дають можливість активізувати студентів, тобто задіяти їхні внутрішні стимули, полягають у створенні ситуацій, у яких вони здатні відстоювати власну думку; брати участь у дискусіях та обговореннях; ставити запитання своїм товаришам та викладачам; рецензувати відповіді товаришів; оцінювати відповіді й письмові роботи товаришів;

займатися навчанням відстаючих; пояснювати слабшим незрозумілі місця; самостійно обирати посильні завдання; знаходити кілька варіантів можливого розв'язання пізнавального завдання (проблеми); створювати ситуації самоперевірки, аналізу особистих пізнавальних і практичних дій; розв'язувати пізнавальні завдання шляхом комплексного застосування відомих їм способів вирішення. Отже, використання різноманітних форм сприяє активізації навчальної діяльності студентів.

Створити необхідні психолого-педагогічні умови, передусім позитивну психологічну атмосферу, а також виробити правила спільної роботи. Умовами, що забезпечують ефективність інтерактивних методів є також вільне спілкування, висловлювання власної думки та повага до думки оточуючих. Розмістити столи – колом, квадратом або попарно в залежності від вправ. Підготувати в достатній кількості роздатковий матеріал, аркуші паперу, маркери, за наявності використовувати мультимедіа, інтерактивні дошки.

Інтерактивні методи – це посилена педагогічна взаємодія, взаємовплив учасників педагогічного процесу через призму власної індивідуальності, особистого досвіду [37, с. 67]. Взаємодія виступає ключовим засобом підвищення пізнавальної активності. Педагогічна взаємодія – це обмін діяльністю між педагогом і студентами, в якому діяльність одного обумовлюється діяльністю іншого (інших). Вона є процесом спільної діяльності викладача і студентів, і зумовлює:

– мотивація – викликання інтересу до теми, що обговорюється, за допомогою короткої розповіді, бесіди, демонстрації наочності або нескладних інтерактивних методів («мозковий штурм»).

– оголошення, представлення теми та очікуваних навчальних результатів – висловлювати та пояснювати інформацію: назвати тему заняття, пояснити способи діяльності на занятті.

– надання необхідної інформації – отримання учасниками необхідної для виконання завдання інформації за мінімально короткий час. Може бути перегляд наочності, читання роздаткового матеріалу.

– інтерактивна вправа – центральна частина заняття, яка передбачає застосування вище зазначених методів інтерактивного навчання або їх комбінації.

– підведення підсумків, рефлексія – здійснюється за допомогою використання комплексу прийомів оцінювання: тестів, контрольних вправ, спостереження та самооцінки. Рефлексія є усвідомлення отриманих результатів, всіма учасниками заняття. Вона застосовується, після заняття або закінчення певного етапу навчання. Ключовою функцією підсумків є повернення до результатів навчання і можливість переконатися, що учасники її досягли.

Така діяльність допомагає сформувати в особистості критичне мислення, його складовими властивостями є вміння рефлексувати, критично аналізувати інформацію, знаходити в ній головне, застосовувати її в нових умовах, обґрунтовувати, доводити правильність зроблених висновків.

Так, на думку дослідниці І. Бондарук, «критичне мислення» – це особливий тип мислення людини, спрямований на самостійне розв’язання нею конкретної пізнавальної чи життєвої проблеми через її всебічний розгляд на основі різних джерел інформації, визначення шляхів розв’язання цієї проблеми, їх оцінювання й обґрунтований вибір одного з них з постійною рефлексією та корекцією власної мисленнєвої діяльності [1].

Дослідник С. Терно, розглядає критичне мислення як здатність використовувати певні прийоми обробки інформації, що дозволяють отримати бажаний результат. Це вміння робити логічні умовиводи, приймати обґрунтовані рішення, оцінювати позитивні й негативні риси як отриманої інформації, так і самого розумового процесу [5].

О. Пометун визначила особливості навчального процесу, побудованого на засадах критичного мислення. На думку дослідниці, він має відповідати таким ознакам, як:

- у навчання включаються завдання, розв'язання яких потребує мислення вищого рівня (аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, оцінювання);
- пізнавальна діяльність студентів організовується як дослідження студентами певної теми шляхом інтерактивної взаємодії між ними;
- результатом навчання є не засвоєння фактів чи чужих думок, а формування власних суджень на основі застосування до інформації певних прийомів мислення;
- викладання у цьому процесі є стратегією постійного оцінювання результатів із використанням зворотного зв'язку «студенти – викладач»; д) критичне мислення потребує від студентів достатніх навичок оперування доказами та формулювання висновків;
- навчання передбачає особисту відповідальність – студенти мають бути вмотивовані до обговорення і вирішення проблем, а не намагатися уникати їхнього розв'язання [48].

Водночас критичне мислення передбачає здатність сприймати різні думки, цінувати критичні міркування інших, упевненість у собі й розуміння цінності власних думок та ідей, повагу до різноманітних точок зору.

Висновки до першого розділу

Створення якісно нового освітнього середовища, де б студенти мали змогу розвивати свої здібності та творчий потенціал шляхом реалізації власних потреб та інтересів у модельованій сфері професійної діяльності, можливо лише за умови організації системи навчання.

Ми поділяємо точку зору: М. Солдатенко визначає пізнавальну діяльність як складний пізнавальний процес, систему внутрішніх і зовнішніх дій, зумовлених єдністю мотивів та ціллю, спрямований на

сприйняття і творче засвоєння знань; діяльність, яка здійснюється студентами у процесі навчальної роботи, відповідає вимогам навчальних планів і програм, де студенти під безпосереднім керівництвом викладача (або без нього) набувають знань, умінь і навичок, що приводить їх до нових пізнавальних результатів [3, с. 57-58]. На думку П. Підкасистого, така діяльність є важливою умовою формування вмій самоорганізації і самодисципліни під час оволодіння особистістю методами пізнавальної діяльності. Її основне завдання полягає у формуванні в неї установок на систематичне самостійне поповнювання знань та удосконалювання навичок і розвиток умінь орієнтування у бурхливому потоці інформації [8, с. 149]

Інтерактивне навчання, це навчання яке відбувається у взаємодії, та спрямоване на активізацію пізнавальної діяльності студентів, що відбувається у формі діалогу між студентами і викладачем де вони є рівноправними суб'єктами навчання. Інтерактивні технології навчання відносяться до педагогічних технологій, побудованих на основі гуманізації й демократизації педагогічних відносин, активізації діяльності студентів та ефективності організації та управління процесом навчання.

Вчені О. Пометун і Л. Пироженко запропонували класифікацію інтерактивних технологій навчання, що відповідає певним формам (моделям) навчання, в яких реалізуються інтерактивні технології [54, с. 34]. Таким чином, залежно від мети заняття та форм організації навчальної діяльності студентів інтерактивні технології навчання були цими автора розподілені на чотири групи: інтерактивні технології кооперативного навчання (методи: робота в парах, два-чотири-всі разом та інші), інтерактивні технології опрацювання дискусійних питань (методи: ПРЕС, займи позицію, зміни позицію, дискусія, та інші); інтерактивні технології колективно-групового навчання (методи: мікрофон, незакінчені речення, мозковий штурм та інші); інтерактивні технології ситуативного моделювання (методи: симуляція або імітація ігри, громадські слухання, спрощене судове слухання, розігрування ситуації за

ролями та інші). Заняття мають захоплювати студентів, пробуджувати у них інтерес та мотивацію, навчати самостійному мисленню та діям. На підставі аналізу педагогічної літератури, дозволив нам виділити наступні педагогічні умови ефективного використання інтерактивних методів підвищення пізнавальної діяльності студентів, а саме: стимулюванні пізнавального інтересу студентів до вивчення предмету; урізноманітнення інтерактивних методів навчання; забезпечення інтерактивної педагогічної взаємодії між учасниками навчального процесу.

Основні результати дослідження, висвітлені в першому розділі, опубліковані в працях [36; 37].

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСОБУ ПІДВИЩЕННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ В ГІРНИЧО-ЕЛЕКТРОМЕХАНІЧНОМУ КОЛЕДЖІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

2.1. Загальна характеристика Гірничо-електромеханічного коледжу Закладу вищої освіти Криворізького національного університету

Підготовка фахівців закладу вищої освіти Гірничо-електромеханічний коледж закладу вищої освіти «Криворізький Національний Університет» здійснюється відповідно до:

- Акту узгодження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти за ступенями (освітньо-кваліфікаційними рівнями) молодшого спеціаліста, бакалавра, спеціаліста, магістра та ліцензованого обсягу Державного вищого навчального закладу «Криворізький національний університет» затверджений 06.07.2016 Міністром освіти і науки України (Ліцензія: Серія АЕ № 527440 від 29.10.2014р.);
- Витягу ВО № 00919-091901 з Єдиної державної електронної бази з питань освіти щодо здійснення освітньої діяльності закладу освіти у сфері вищої освіти Державний вищий навчальний заклад «Криворізький національний університет»;
- Сертифікатів про акредитацію спеціальностей, відповідно до рішення Акредитаційної комісії від 1 березня 2016 року, протокол № 120 (наказ МОН України від 14.03.2016 № 434л).

Станом на 01 жовтня 2018 року в коледжі навчається 1006 студентів, з них: 846 осіб - за денною формою навчання, в тому числі 838 - за рахунок бюджету і 8 - за рахунок фізичних осіб; 160 особа - за заочною формою навчання, з них 30 - за рахунок фізичних осіб.

Повна адреса закладу: Дніпропетровська область, 50096, м. Кривий Ріг, вул. Ватутіна, 37 «Г» , директор Мілько Олександр Павлович. Заступники директора: Чувашев Володимир Георгійович (заступник директора з навчальної роботи), Дубровський Віктор Вікторович (заступник директора з навчально-виробничої роботи), Чорновіл Олена Василівна (заступник директора з виробничої роботи). Голова профспілки Вовчанська Олена Адиліївна (голова профспілки співробітників), Зайченко Любов Григорівна (голова профспілки студентів). Кількість факультетів (відділень) – 4 денних, 1 заочне.

Таблиця 2.1.

Кількість ліцензованих спеціальностей:

№ ліцензії	Повна назва	Коли і ким видана	Кількість студентів	Форма навчання	Термін дії ліцензії
Серія АЕ № 527440	051 Економіка спеціальність Економіка підприємства	Згідно з Витягом ВО № 00919-091901 з Єдиної державної електронної бази з питань освіти щодо здійснення освітньої діяльності закладу освіти у сфері вищої освіти	30	денна - 30 заочна - 0	
	121 Інженерія програмного забезпечення спеціальність Розробка програмного забезпечення	Державний вищий навчальний заклад «Криворізький національний університет»	30	денна - 30 заочна - 0	

Продовження до Таблиці 2.1.

№ ліцензії	Повна назва	Коли і ким видана	Кількість студентів	Форма навчання	Термін дії ліцензії	
Серія АЕ № 527440	151 Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології спеціальність Монтаж, обслуговування засобів і систем автоматизації технологічного виробництва	Згідно з Витягом ВО № 00919- 091901 з Єдиної державної електронної бази з питань освіти щодо здійснення освітньої діяльності закладу освіти у сфері вищої освіти Державний вищий навчальний заклад «Криворізький національний університет»	45	денна - 30		
	184 Гірництво спеціальність Експлуатація та ремонт гірничого електромеханічного обладнання та автоматичних пристроїв			заочна - 15		
	133 Галузеве машинобудування спеціальність		Державний вищий навчальний заклад «Криворізький національний університет»	110	денна - 60	
	Обслуговування та ремонт обладнання металургійних підприємств				заочна - 50	
	Технологія обробки матеріалів на верстатах і автоматичних лініях			250	денна - 150	заочна - 100
	спеціальність			110	денна - 60	заочна - 50
80	денна - 30	заочна - 50				
30	денна - 30	заочна - 0				

Продовження до Таблиці 2.1.

№ ліцензії	Повна назва	Коли і ким видана	Кількість студентів	Форма навчання	Термін дії ліцензії
Серія АЕ № 527440	спеціальність Гірничі та збагачувальні машини		30	денна - 30 заочна - 0	
	131 Прикладна механіка спеціальність Зварювальне виробництво	Згідно з Витягом ВО № 00919- 091901 з Єдиної державної електронної бази з питань освіти щодо здійснення освітньої діяльності закладу освіти у сфері вищої освіти	110	денна - 60 заочна - 50	
	141 Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка спеціальність Монтаж і експлуатація електроустаткування підприємств і цивільних споруд	Державний вищий навчальний заклад «Криворізький національний університет»	110	денна - 60 заочна - 50	
	172 Телекомунікації та радіотехніка спеціальність Монтаж, обслуговування і ремонт станційного обладнання електрозв'язку		100	денна - 50 заочна - 50	

Таблиця 2.2.

**Показники формування контингенту студентів
Гірничо-електромеханічного коледжу Державного вищого навчального
закладу «Криворізький національний університет»**

№ п/п	Показники	Рік
		2018
1	Ліцензований обсяг підготовки:	
	денна	470
	заочна	315
2	Прийнято на навчання всього осіб:	314
	денна форма	228
	в т.ч. за держзамовленням	73
	нагороджених медалями або тих хто отримав атестат з відзнакою	-
	таких, які пройшли довгострокову підготовку і профорієнтацію	180
	зараховано на пільгових умовах	50
	з якими укладені договори на підготовку	-
3	Подано заяв на одне місце за формою навчання:	
	денна	3,03
	заочна	1,5
4	Конкурс абітурієнтів на місце держзамовлення:	
	денна	3,03
	заочна	1,5
5	Подано заяв всього:	
	денна	691
	заочна	136

Таблиця 2.3.

Загальні показники
розвитку Гірничо-електромеханічного коледжу Закладу вищої освіти
«Криворізький національний університет»
(на 01.10.2018 кожного року)

№ з/п	Назва	К-ть	К-ть
1	Кількість ліцензованих спеціальностей	9	8
2	Кількість спеціальностей акредитованих за I рівнем	9	8
3	Контингент студентів всього	998	1006
	в т.ч. на денній формі навчання	861	846
	в т.ч. на заочній формі навчання	137	160
4	Кількість відділень	4	4
5	Кількість предметних комісій	11	11
6	Кількість співробітників всього	201	209
	в т.ч. педагогічних	80	80
7	Загальна площа (га)	10,6048	10,6048
8	Загальна навчальна площа будівель (кв.м.)	20567	20567
9	Балансова вартість встановленого обладнання (млн. грн.)	6.3	6.3
10	Загальний обсяг державного фінансування	22472450	26784950
11	Кількість місць в гуртожитку	300	300

Навчальна робота

Організація та здійснення навчального процесу в коледжі регламентується Положенням про організацію освітнього процесу в Гірничо – електромеханічному коледжі державного вищого навчального закладу, затвердженим наказом по коледжу № 115 – осн. від 18.05. 2015 року, яке було схвалено педагогічною радою коледжу, протокол № 5 від 06.04. 2015 року.

Навчальний процес здійснюється також на підставі організаційних і дидактичних заходів, які спрямовані на реалізацію освітньо-професійної програми підготовки молодшого спеціаліста.

Для організації навчального процесу щорічно до 1-го вересня складається графік навчального процесу та розклад занять, які затверджуються директором коледжу. Графік навчального процесу передбачає усі види теоретичного та практичного навчання, термін проведення іспитів та тривалість канікул.

Тижневе навантаження на першому курсі складає 36 годин, на старших курсах – 30 годин на тиждень. Враховуючи що заняття з фізичного виховання мають відновлювальне та рекреаційне значення, вони включені до розкладу занять додатково до встановленого навчального обсягу навчальних годин на тиждень. В першому семестрі другого курсу додатково проводяться заняття з предмету Захисту Вітчизни з тих же міркувань що й фізичне виховання.

Консультації з навчальних дисциплін, курсових проектів а також проведення індивідуальних занять проводяться на підставі графіків, які затверджують завідувачі відділень. Обсяги консультацій по курсовому проектуванню регламентується наказом від 07.08.2002 № 450 МОНУ. В організації навчального процесу в коледжі застосовується поточний та підсумковий контроль. Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних, лабораторних та семінарських занять, а також при опитуванні студентів на заняттях. З метою перевірки залишкових знань студентів проводяться директорські контрольні роботи. Результати проміжного контролю рівня знань студентів та директорських контрольних робіт заслуховуються на засіданнях педагогічної ради, в листопаді і квітні, де приймаються заходи по

усуненню недоліків і підвищенню якості підготовки фахівців. Підсумковий контроль рівня знань студентів проводиться в формі екзамену або диференційного заліку. Результати контролю рівня знань студентів заслуховуються на педагогічних радах в лютому і серпні. Термін проведення контрольних заходів визначається навчальними планами, а форми проведення – робочою програмою навчальних дисциплін.

В коледжі існує план – графік проведення внутрішнього контролю навчальної і виховної роботи.

Для оволодіння студентами досягнень світової та вітчизняної культури, загалом – людськими соціально – моральними та естетичними цінностями значне місце займають дисципліни гуманітарного та соціально – економічного циклу, вивчення яких складає 20% від загального обсягу навчального часу .

Педагогічне навантаження викладачам визначається на засіданнях циклових комісій на підставі досягнень в навчальній, методичній, науково-дослідницькій та виховній роботі. Річне педагогічне навантаження встановлюється адміністрацією коледжу, розглядається на засіданнях педагогічної ради та погоджується профспілковим комітетом коледжу.

Кількість працівників всього – 206

– педагогічних – 84

– магістрів – 27

– викладачів-методистів – 19

– старших викладачів – 4

– вищої категорії – 49

– I категорії – 11

– II категорії – 11

– спеціалістів – 13

– майстрів виробничого навчання – 2

Матеріально-технічне забезпечення

Коледж має власну навчально-матеріальну базу, до складу якої входять: навчальні корпуси №1 та №2, корпус навчально-виробничих майстерень, гуртожиток на 300 місць, два спортивно-оздоровчих комплекси (два спортивних зали площею 274м^2 та 425м^2 кожен, два спортивних майданчика, зали силових тренажерів площею 156м^2 та $94,9\text{м}^2$ кожен), два актових зали на 440 та 550 місць. Загальна площа будівель коледжу становить $29028,4\text{м}^2$. Навчально-виробнича площа коледжу налічує 20567м^2 .

Навчальний корпус №1 складається з триповерхового навчального корпусу та одноповерхового лабораторного корпусу, які містять 38 аудиторій та лабораторій. Навчальний корпус №2 має чотириповерховий навчальний корпус та триповерховий лабораторний корпус, які налічують 67 навчальних аудиторій та лабораторій. Загальна навчальна площа обох навчальних корпусів складає 20567 м^2 , що становить $24,9\text{ м}^2$ на одного студента.

Згідно навчальних планів, у коледжі створено та діють 47 лабораторій та 58 навчальних кабінетів. Причому 16 навчальних кабінетів та 3 лабораторії комісій соціально – гуманітарної, філологічної, іноземних мов, природничої та математичної використовуються для навчання студентів всіх спеціальностей. Також студентами більшості спеціальностей використовуються лабораторії і кабінети загальнотехнічних дисциплін (лабораторія опору матеріалів, кабінет технічної механіки, лабораторія основ електротехніки, лабораторія промислової електроніки та ін.)

З метою ефективного використання площі навчальних аудиторій, устаткування, що дорого коштує, деякі споріднені лабораторії і кабінети суміщені, але це не погіршує умов навчання. Рівень оснащення навчального процесу технічними засобами навчання відповідає сучасним вимогам.

Всі лабораторії та кабінети обладнанні необхідними меблями, інвентарем, оснащені устаткуванням та обладнанням, контрольно-

вимірювальними приладами, що забезпечує належне проведення навчального процесу. Вони мають перелік устаткування та методичне забезпечення. Поточний ремонт приміщень виконується силами викладачів, студентів та господарчої частини коледжу.

У навчальному процесі безпосередньо задіяні 7 комп'ютерних класів. Загальна кількість персональних комп'ютерів (ПК) у навчальних класах дорівнює 100 технічним одиницям, які об'єднані в локальні мережі. На кожних 100 студентів закладу доводиться 12ПК при нормі 12. В службових підрозділах закладу додатково використовуються 43 ПК. На базі спеціалізованих лабораторій викладачі та студенти працюють у вільний час, створюючи навчальні посібники, тестові і розрахункові програми, користуються електронними підручниками з навчальних дисциплін циклу. Активно використовується дві мультимедійні установки та різноманітна оргтехніка.

Парк обчислювальної техніки підтримується в належному стані та оновлюється за потребою. Придбані персональні комп'ютери та оргтехніка відповідають сучасним вимогам до технічних засобів у навчальних закладах. Так наприкінці 2017 року було придбано на заміну або для проведення ремонту ПК такі товари: один системний блок LOGES POWER; один роутер WI-FI; одна мережева карта PCI-E; один контролер PCI-USB; концентратор - 1 шт.; конектор – 40 шт.; батарейка – 20 шт. У червні 2018 року в приймальню комісію коледжу було придбано: один БФП Epson L4160 з комплектом чорнил Epson T101; пам'ять USB Flash Drive 16 Gb; два фільтри мережевих 10,0 м та 5,0 м; миша Optical USB; клавіатура; картридж Canon 728.

Оновлення або реконструкція устаткування лабораторій та кабінетів ведеться згідно планів розвитку навчально-матеріальної бази. Такі плани складаються на підставі проведення атестації лабораторій і кабінетів. Атестація лабораторій і кабінетів проводиться у коледжі згідно наказу директора. До складу атестаційної комісії входять заступники директора, методист коледжу та голови циклових і предметних комісій. На засіданнях циклових комісій

проходять обговорення результатів атестації лабораторій і кабінетів, плануються теми модернізації, ремонту та відновлення навчально–матеріальної бази на визначену перспективу, уточнюються обсяги робіт, визначаються кількість виконавців, терміни виконання та керівники проведення робіт (керівники курсових та дипломних проектів). Керівники відбирають серед охочих студентів виконавців конкретних робіт. Виконавці вивчають проблему, визначають шляхи її реалізації, розробляють і оформлюють необхідну документацію, а потім виконують заплановані роботи.

Робота в усіх лабораторіях і кабінетах ведеться згідно правил охорони праці. Для цього розроблені інструкції з охорони праці і протипожежної безпеки, які затверджені за встановленим порядком. Інструктажі (первинний та на робочому місці), контроль за їх дотриманням покладені на завідуючих лабораторіями і кабінетами с записами у відповідних журналах. Наказом директора по коледжу створено службу з охорони праці. Роботу цієї служби організовують заступники директора з виробничої роботи та господарської діяльності, а також інженер з охорони праці під керівництвом директора.

У лабораторному корпусі навчального корпусу № 1 розташовані дільниці навчально – виробничих майстерень загальною площею 1100 м²: токарна, зварювальна та заготівельна.

Токарна дільниця обладнана токарно – гвинторізними верстатами 1А616 у кількості 24 штуки, TUD 40/50 – 1 штука, вертикально – фрезерний та горизонтально – фрезерний верстат, вертикально – свердлильний верстат. На території токарної дільниці розташоване устаткування лабораторії металорізальних верстатів та автоматичних ліній, яке використовується для проведення лабораторних робіт з предмету металорізальні верстат, лабораторного практикуму та для проходження навчальної практики студентами II курсу.

Зварювальна дільниця обладнана 10 робочими місцями для зварювання постійним струмом та 4 робочими місцями для зварювання змінним

струмом. Для проведення теоретичних занять, інструктажів з охорони праці, протипожежної безпеки та промислової санітарії у майстернях навчального корпусу № 1 обладнано два класи для теоретичних занять. Коледж тісно співпрацює, не перший рік, з підприємством ТОВ «Стіл Ворк» на предмет надання спонсорської допомоги в якості постачання електродів для зварювальної дільниці, що забезпечує проходження зварювальної практики на відповідних спеціальностях.

Заготівельна дільниця пристосована для виконання допоміжних робіт, що пов'язані з забезпеченням навчальної практики студентів та господарської діяльності коледжу.

Також навчально-виробничі майстерні розташовані у двоповерховому виробничому корпусі, що побудовано окремою спорудою. У цій споруді знаходяться слюсарна, електромонтажна дільниці та заготівельна дільниця.

Слюсарна дільниця оснащена 17 робочими місцями (верстаки для проведення слюсарних робіт), абразивно – заточувальним верстатом та двома настільно – свердлильними верстатами.

Електромонтажна дільниця обладнана 15 робочими місцями. До складу місця входить електротехнічний стіл, блок живлення з робочою напругою $U = 36\text{В}$ змінного струму, що забезпечує безпечне проведення робіт з електромонтажної практики.

Заготівельна дільниця обладнана гільйотинними ножицями з довжиною різку 2,5 м та товщиною металу, що перерізається 20 мм, механічну пилку, відрізний верстат, 5 токарно – гвинторізних верстатів та один радіально – свердлильний верстат. Це обладнання забезпечує проведення заготівельних робіт всіх видів для забезпечення всіх видів навчальної практики, а також для проведення всіх робіт пов'язаних з господарською діяльністю коледжу.

Для проведення навчальної практики з вивчення гірничого обладнання (спеціальність Гірництво (ЕРГО) на 2 курсі використовується полігон гірничих

машин, обладнаний необхідним устаткуванням, який частково був відновлений своїми силами та підтримується в належному стані.

Кількість навчально-виробничих підприємств (майстерень) з зазначенням профілю : 1) навчально-виробничі майстерні № 1 загальною площею – 24420 м²; верстатна (1): зварювальна (1) і слюсарна(1) дільниці; 2) навчально-виробничі майстерні № 2 загальною площею – 1912 м²; слюсарна (1): електромонтажна (1) і верстатна (1).

Коледж достатньо забезпечений навчальними, навчально-виробничими, культурно-масовими та соціальними площами і тому має змогу здавати в оренду певну кількість приміщень. Так у навчально-виробничих майстернях здається 109,1м² виробничої площі, що не використовується, проте це не впливає на якість підготовки студентів. Коледж не має власної їдальні чи буфету тому у навчальному корпусі №2 здається 41,5м² площі під буфет, де організоване харчування студентів та викладачів.

Коледж має чотири спортивні зали. Два з яких площею відповідно 425,4м² та 274м², використовуються для занять гімнастикою, ігровими видами спорту, легкою атлетикою, загально – укріплюючими вправами та проведення секційної роботи, а також всіляких змагань. Два інші спортивні зали площею 149,8м² та 94,9м² укомплектовані силовими тренажерами та використовуються для занять студентів атлетичною гімнастикою, важкою атлетикою та гирьовим спортом.

У коледжі створені сприятливі умови для роботи педпрацівників і навчання студентів. Стан всіх лабораторій, кабінетів, навчальних аудиторій та приміщень відповідає встановленим нормам промислової санітарії, протипожежної безпеки, охорони праці та естетики.

Матеріально побутове забезпечення. Стан соціально-побутової сфери.

Приміщення, в яких відбуваються заняття, естетично оформлені, світлі, теплі, сухі і відповідають санітарно-гігієнічним вимогам, про що свідчить санітарний паспорт, затверджений головним лікарем санепідемстанції

Покровського району. Загальна площа приміщень (m^2) – 29 028 m^2 . Площа навчально-виробничих приміщень (m^2) – 20 567 m^2 .

Комп'ютеризація навчальної бази: – кількість комп'ютерів – 144 одиниць; – кількість обладнаних класів – 7; – кількість посадочних місць – 142.

Всі студенти, які мають потребу в житлі, забезпечені гуртожитком на 300 місць, в якому в 2017–2018 н.р. проживало 82 осіб, з них 12 за проханням адміністрації Гірничого коледжу. Студенти розселені по 2-3 чоловіка в кімнаті.

Більшість з цих кімнат має типові дерев'яні меблі. На кожному жилу поверсі розташовані кімнати для приготування їжі, кімната самопідготовки, санітарна кімната з умивальниками, туалетні кімнати. На першому поверсі гуртожитку розташовані кімната для зборів, приміщення буфету, душові.

Для контролю за здоров'ям студентів і викладачів та надання першої медичної допомоги коледж має відповідні приміщення: два медичні пункти в навчальному корпусі і гуртожитку; ізолятор для запобігання розповсюдженню інфекційних захворювань; стоматологічний кабінет, який має необхідне для роботи обладнання.

Всі студенти коледжу щорічно в жовтні–листопаді, а співробітники в квітні проходять обов'язкове профілактичне обстеження в міській лікарні №16.

За результатами обстеження студенти з різними захворюваннями внутрішніх органів складають диспансерну групу, яка знаходиться на обліку з метою контролю стану здоров'я і лікування.

Для занять з фізичного виховання коледж має відповідну матеріальну базу:

2 – спортивні зали площею 425,4 m^2 та 274 m^2 , які використовуються для занять ігровими видами спорту, гімнастикою, легкою атлетикою, а також проведення всіляких змагань;

2 – атлетичні зали площею 149,8 m^2 та 94,9 m^2 , укомплектовані силовими тренажерами і використовуються для занять студентів атлетичною гімнастикою, важкою атлетикою та гирьовим спортом;

1 – стадіон;

1 – спортивний майданчик.

Стадіон і спортивний майданчик мають споруди для занять гімнастичними вправами.

Для занять фізкультурою і спортом навчальний заклад має в необхідній кількості: футбольні, баскетбольні, волейбольні м'ячі, тенісні столи, тренажери, інше обладнання. В спортивних залах у звітній період було зроблено капітальний ремонт. Щорічно коледж орендує плавальний басейн для навчання плаванню студентів 1-го курсу і проведення тренувань.

Харчування студентів і співробітників здійснюється в буфетах, які обслуговує ПП «Арбакова».

В 2017-2018 н.р. кількість студентів, які потребують соціальної допомоги склала: студентів-сиріт і позбавлених батьківського піклування – 71 особи, інвалідів – 10 осіб, діти шахтарів – 18 осіб, діти учасників АТО – 10, студентів з малозабезпечених родин – 7.

Адміністрація коледжу виконує всі необхідні виплати коштів на харчування і матеріальну допомогу названій категорії студентів відповідно до чинного законодавства. Стан соціально-побутової сфери, її кількісні і якісні параметри повністю відповідають нормативам і вимогам для підготовки фахівців з вищою освітою освітньо-кваліфікаційного рівня - молодший спеціаліст.

Таблиця 2.4.

Стан соціально-побутової сфери:

№ з/п	Показники	Кількісні параметри
1.	Житлова площа, яка припадає на одного студента у гуртожитку	20 м ²

2.	Кількість студентів, що припадає на одне посадкове місце в їдальнях і буфетах	8,6
3.	Наявність актових залів, їх площа	2 – 344 та 550 місць
4.	Наявність спортивних залів, їх площа Зали силових тренажерів	2 – 425,4м ² та 274м ² 2 – 149,8м ² та 95м ²
5.	Наявність плавальних басейнів	Заняття проведені на базі басейну «Дельфін»
6.	Наявність інших спортивних споруд: - стадіонів; - спортивних майданчиків	1 1
7.	Наявність студентського клубу	1

Головними завданнями бібліотеки є:

- бібліотечно-інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу;
- оперативне обслуговування всіх категорій читачів;
- формування інформаційної культури у студентів;
- проведення масової роботи з читачами, а саме: пропаганда Законів України, виховання свідомого громадянина, патріота своєї країни, формування особливого становлення до державних символів України;
- пропаганда технічної, навчальної, художньої та науково-популярної літератури;
- пропаганда здорового способу життя;
- сприяти вихованню загальної культури, демократичного світогляду, шанобливого ставлення до національних святинь, української мови, до книги, як скарбниці людських знань.

Загальний фонд бібліотеки: 93 254, в т.ч. навчальної – 77 137, наукової – 9 964, художньої – 5 472, періодичної – 516. Середня кількість томів навчальної літератури, яка припадає на одного студента – 77. Кількість читальних залів, посадочних місць – 2 читальні зали по 50 посадочних місць.

Студентська рада самоврядування:

П.І.Б. голови органу самоврядування – Левченко Роман Олександрович, III курс, спеціальність «Зварювальне виробництво».

Кількісний склад : 28 осіб.

Питання, які вирішуються: участь в засіданнях педагогічної ради, призначення стипендії, матеріальні допомоги і заохочення, відрахування, участь у громадському житті коледжу, відвідання молодіжного комітету Покровської районної в місті ради.

Відомості про організацію позаурочної діяльності в навчальному закладі:

- кількість гуртків, що працюють – 23, відвідує 238 осіб;
- кількість спортивних секцій – 10, відвідує 156 осіб;
- наявність громадської організації, творчого об'єднання (назва) – колектив художньої самодіяльності «Студентський меридіан»
- охоплюють – 56 осіб;
- наявність наркопосту в закладі – в наявності.
- відповідальний за роботу – Береславець Вікторія Георгіївна (сестра медична).

Наявність курсів по наданню додаткової спеціальності:

Коледжем щорічно заключаються договори з Криворізьким професійним гірничо-технологічним ліцеєм з функціонування курсів на отримання робочих професій – «електрослюсар (слюсар) черговий та з ремонту устаткування», «електромонтер з ремонту та обслуговування устаткування», «електрогазозварник»; та з ТОВ «Криворізький центр професійної освіти» з проходження на їхній базі курсів з робітничої професії «верстатник широкого профілю». По закінченню курсів надається свідоцтво відповідного зразка.

2.2. Вивчення стану проблеми використання інтерактивних методів навчання як засобу підвищення пізнавальної діяльності студентів у

процесі вивчення історії у Гірничо-електромеханічному коледжі Закладу Вищої Освіти Криворізький Національний Університет

Дослідження проблеми відбувалося на базі Гірничо-електромеханічного коледжу Закладу Вищої Освіти Криворізький Національний Університет, у дослідницькій роботі брали участь студенти груп: ЕРГО-18 1/9, ОМЛ-18 1/9, ЗВ-18 1/9, МНАС-18 1/9, ТРМП-18 1/9, ЕП-18 1/9, загальна кількість 120 осіб.

Курс історії ХХ – початку ХХІ ст., має сприяти формуванню ціннісних установок особистості, що ґрунтуються на загальнолюдських моральних нормах, громадянських цінностях і ставленні, глибокому світоглядному розумінні гуманізму як первинної субстанції людських відносин у суспільному житті, активній життєвій позиції [36, с.10].

Завданнями сучасної історичної освіти є забезпечення умов для:

- набуття ключових та предметних компетентностей;
- виховання повноправного громадянина – патріота України, який здатен вільно орієнтуватися в суспільному житті та усвідомлювати свою роль та відповідальність перед суспільством та державою, формування самосвідомості та власної ідентичності на різних рівнях;
- формування загальнолюдських та національних цінностей, а також цінностей демократичного плюралістичного суспільства (толерантності, поваги до інших, верховенства права, соціальної активності, громадянської відповідальності, моральної свідомості);
- оволодіння молоддю базовими знаннями про головні явища, події, процеси та тенденції в історії України та світу, про діалогічний, безпечний спосіб взаємодії з людьми, природою, культурою;
- розвиток історичного, творчого та критичного мислення: умінь здійснювати історичний аналіз, історичну критику, реконструкцію історичних подій, явищ, процесів, історичне прогнозування та

інтерпретацію історичних фактів, умінь добирати та орієнтуватися в історичній інформації;

- розвиток інтересу до історії як сфери знань і як предмета, формування у студентів власних освітніх запитів щодо навчання історії та вміння їх задовольнити.

Таким чином, завдання історичної освіти мають чітко визначену особистісну спрямованість.

До коледжу приймаються особи з базовою середньою освітою, потім вони вивчають курс історія України два роки та курс Всесвітньої історії один рік.

З метою вивчення ставлення викладачів до інтерактивного навчання та використання інтерактивних методів навчання, як засобу підвищення інтерактивної діяльності студентів, нами було проведено анкетування викладачів історії, в якому взяло участь 10 осіб. Викладачам було запропоновано дати відповіді на наступні запитання анкети:

1. Як ви розумієте сутність інтерактивного навчання?
2. Чи дбаєте ви про підвищення пізнавальної діяльності студентів?
3. Охарактеризуйте, відомі вам, рівні пізнавальної діяльності студентів?
4. Чи використовуєте ви інтерактивні методи навчання з метою підвищення пізнавальної діяльності студентів?

Більшість (80% від опитаних) вірно розуміють поняття інтерактивного навчання.

Викладачі (90% від опитаних) дбають про підвищення пізнавальної діяльності студентів рекомендують переглядати фільми; читати: книги, біографії, мемуари, спогади видатних особистостей, використовують карти. Викладачі (20% від опитаних), характеризують рівень пізнавальної діяльності студентів, як низький. Інші викладачі (45% від опитаних), зазначають, що студенти прагнуть скористатися хрестоматією, скороченою версією події, можуть переглянути лише фрагмент фільму, підготувати лише свою доповідь при цьому не цікавлячись темою взагалом, причино-наслідковим зв'язком.

Інтерактивні технології кооперативного навчання, а саме методи: робота в парах, робота в малих групах використовують (100% від опитаних) викладачів. Технології колективно-групового навчання, а саме методи: мозковий штурм, аналіз ситуації, мікрофон, незакінчені речення використовують (80% від опитаних) викладачів. Технології ситуативного моделювання, а саме методи: спрощене судове слухання, симуляції або імітації ігри, громадські слухання використовують (40% від опитаних) викладачів, зазначають, що дані методи потребують ретельної підготовки викладача та студентів. Технології опрацювання дискусійних питань, а саме методи: дискусії, дебати, використовують (50% від опитаних) викладачів.

З метою виявлення рівнів пізнавальної діяльності студентів нами був проведений модульний контроль, який включав питання, які були винесені на самостійне опрацювання. В дослідницькій роботі брали участь студенти першого курсу, групи: ЕРГО-18 1/9, ОМЛ-18 1/9, ЗВ-18 1/9, МНАС-18 1/9, ТРМП-18 1/9, ЕП-18 1/9, загальна кількість 120 осіб.

Таблиця 2.5

Рівні пізнавальної діяльності студентів на початку дослідницької роботи

№ з/п	Група	Кількість	Високий %	Середній %	Низький %
1.	ЕРГО-18 1/9	18	0.30	0.60	0.10
2.	ОМЛ-18 1/9	20	0.10	0.70	0.20
3.	ЗВ-18 1/9	22	0.20	0.60	0.20
4.	МНАС-18 1/9	20	0.15	0.70	0.15
5.	ТРМП-18 1/9	23	0.15	0.50	0.35
6.	ЕП-18 1/9	17	0.20	0.55	0.25

Зі студентами була проведена модульна контрольна робота, в якій були завдання з тем, які були винесені на самостійне опрацювання. Студенти виявили різний ступінь пізнавальної діяльності. Аналіз контрольної роботи показав низький ступінь пізнавальної діяльності студентів, лише невелика кількість (20% від опитаних) ретельно опрацювали теми винесені на самостійне опрацювання. Більшість студентів (60% від опитаних) виконали завдання епізодично, не маючи цілісного уявлення з теми. До виконання домашньої роботи та самостійних завдань віднеслися не досить відповідально. Аналіз

одержаних даних свідчить про перевагу у студентів відтворювального та репродуктивного рівнів пізнавальної діяльності, що можна пояснити переважання традиційного навчання під час організації навчального процесу, епізодичним використанням інтерактивних методів навчання.

Висновки до другого розділу

Сучасні світові стандарти в галузі освіти передбачають підготовку висококваліфікованих спеціалістів, здатних інтегрувати теоретичні знання і практичні уміння в цілісну систему, володіти інформаційно-комунікаційними технологіями та бути мобільними у сучасному інформаційному суспільстві. Актуальним завданням сучасної фахової підготовки є перехід від пасивних форм навчання до активних, творчих. Це дасть змогу підготувати висококваліфікованого фахівця з набором знань щодо певної галузі, здатного творчо мислити, діяти в нестандартних ситуаціях, працювати в колективі заради спільного результату.

Гірничо-електромеханічний коледж Закладу вищої освіти Криворізького Національного університету, готує молодших спеціалістів для підприємств міста, третина з них продовжує навчання у закладах вищої освіти. Викладачі коледжу застосовують інтерактивні методи навчання, не в повному спектрі, але знайомі з методикою вважають її необхідною для формування в студентів критичного мислення, прагнення висловлювати власні думки, аналізувати. Для підвищення пізнавальної діяльності використовують: перегляд фільмів, додаткову літературу, художню літературу, історичні першо джерела, карти, спогади очевидців, мемуари, екскурсії в музеї, екскурсії в інші міста.

Вивчення проблеми в закладі, дозволило виявити перевагу відтворюючого та репродуктивного рівня пізнавальної діяльності, що зумовлено епізодичним використанням інноваційних методів навчання (активних, інтерактивних).

Викладачі ЗВО мають визнати, що застосування інтерактивних систем навчання дозволяє вирішувати одночасно декілька завдань: розвиває комунікативні уміння і навички; допомагає встановленню емоційних контактів між студентами; привчає працювати в команді, підвищує пізнавальну активність. В ході навчання студенти вчаться критично мислити, вирішувати складні проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації, зважувати альтернативні думки, ухвалювати продумані рішення, брати участь у дискусіях [51, с. 5].

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАСОБОМ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

3.1. Програма використання інтерактивних методів навчання як засобу підвищення пізнавальної діяльності студентів закладів вищої освіти у процесі вивчення курсів «Історія України» та «Всесвітня історія» у Гірничо-електромеханічному коледжі Закладу вищої освіти Криворізький Національний Університет

З метою підвищення пізнавальної діяльності студентів шляхом використання інтерактивних методів навчання, як засобу підвищення пізнавальної діяльності студентів закладів вищої освіти у процесі вивчення курсів «Історія України» та «Всесвітня історія» у Гірничо-електромеханічному коледжі Закладу вищої освіти Криворізький Національний Університет, нами була розроблена програма використання інтерактивних методів навчання, фрагмент якої наведений у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Програма використання інтерактивних методів навчання як засобу підвищення пізнавальної діяльності студентів закладів вищої освіти у процесі вивчення курсу «Історія України» у Гірничо-електромеханічному коледжі Закладу вищої освіти Криворізький Національний Університет (фрагмент)

<i>Модуль</i>	<i>Тема</i>	<i>Використання інтерактивних технологій та методів навчання</i>
Змістовий модуль 1. Україна в 1914-1921 роках. Українська революція	Тема 1.1. Українські землі на початку ХХ століття Політичний і соціально – економічний розвиток	1.Інтерактивні технології опрацювання дискусійних питань – метод займи позицію.

Продовження таблиці 3.1

Модуль	Тема	Використання інтерактивних технологій та методів навчання
	Україна у складі Росії та Австро-Угорщини. Проблеми становлення та консолідації української нації. Процес політизації українського суспільства та визвольного руху. Проблеми становлення та консолідація української нації. Політичні партії та їх практична діяльність у створенні національної державності. Розвиток культури на початку ХХ ст. Освіта. Наука. Видатні вчені. Українська преса та видавництва. Здобутки майстрів літератури та мистецтва. Духовні цінності українців. Церковне життя.	2.Інтерактивні технології опрацювання дискусійних питань – дискусія.
	Тема 1.2. Україна в Першій світовій війні. Україна в геополітичних планах країн Антанти і Троїстого союзу. Ставлення населення і політиків до війни. Формування легіону Українських січових стрільців. Воєнні дії на території України у роки війни. Вплив Першої світової війни на розвиток буржуазно–демократичної революції в Російській імперії.	1.Інтерактивні технології опрацювання дискусійних питань – дискусія. 2.Інтерактивні технології опрацювання дискусійних питань – метод займи позицію.
	Тема 1.3. Воєнні дії в 1915-1917 роках Формування легіону січових стрільців. Воєнні дії на території України у 1914 роках. Захоплення російськими військовими військами Галичини і Північної Буковини.	1.Інтерактивні технологіїкооперативного навчання – метод роботи в малих групах. 2.Інтерактивні технології опрацювання дискусійних питань – метод займи позицію.

Продовження таблиці 3.1

Модуль	Тема	Використання інтерактивних технологій та методів навчання
	Тема 1.4. Початок української революції. Проголошення автономії України.	1.Інтерактивні технології ситуативного моделювання – метод займи розігрування ситуації за ролями.
	Формування легіону січових стрільців. Воєнні дії на території України у 1914 роках. Захоплення російськими військовими військами Галичини і Північної Буковини.	2.Інтерактивні технології кооперативного навчання – метод роботи в малих групах.

Наводимо розроблену нами методичну розробку семінару суду з курсу «Історія України» на тему: «Декабристський рух в Україні», під час проведення якого використовувались інтерактивні методи навчання.

Семінар-суду історії на тему: «Декабристський рух в Україні»

Мета заняття: проаналізувати діяльність декабристів в Україні та з'ясувати історичне значення діяльності декабристського руху для України; відпрацювати вміння і навички студентів складати і виступати з доповідями та реферативними повідомленнями; навчити оцінювати діяльність рухів, зпираючись на власні знання і враховуючи новітні дослідження з цієї теми; розвивати вміння аналізувати й критично ставитись до думок інших; виховувати інтерес до суспільно-політичного руху в Надніпрянській Україні у 20–і рр. XIX ст.

Тип заняття: заняття формування вмінь і навичок.

Вид заняття: суд історії на тему «Декабристський рух – визначне історичне явище чи революційна авантюра?»

Підготовчий етап.

Заняття – суд історії потребує детальної підготовки, під час якої викладач розробляє організаційно – методичне забезпечення: схему роботи, інструктивні картки із завданнями, література для ознайомлення.

Дидактичне забезпечення: підручник, карта, роздатковий матеріал.

На попередньому занятті викладач оголошує тему, дату його проведення, розподіляються ролі (суддя, свідки, декабристи, прокурор, коло присяжних) роздає інструктивні картки, надає список джерел.

Структура заняття:

1. Організаційні моменти.
2. Актуалізація опорних знань.

Вступне слово викладача.

Сьогодні відбудеться заняття – Суд історії на тему «Декабристський рух – визначна історична подія чи революційна авантюра». Але не вирок ми маємо винести на ньому, а з'ясувати роль, місце декабристів в історії України та визначити результати діяльності цього руху.

Секретар суду:

Всім встати – суд іде! Сьогодні в нас на порядку денному стоїть одне з питань історії – визначення історичного значення діяльності декабристів з урахуванням нових обставин, зокрема сучасних матеріалів дослідників, завдяки яким постаті покараних декабристів вже не видаються ідеалізованими, а скоріше тими особистостями, які мали не тільки височінь чистоти поглядів, але і хибі та слабкості. Тоді виникає запитання: справа організована ними – це авантюра, хоча й революційна, чи все-таки визначна подія в історії?

Прокурор:

– Ваша честь! Звертаю вашу вагу на той факт, що на початку ХХІ ст. в Україні відбулася подія, яка також неоднозначно була сприйнята сучасниками і має полярні оцінки дослідників. Подія, на яку покладались такі сподівання населення України, але у своїх сподіваннях обманулися не лише громадяни, а ті, хто організував її та очолював цей «помаранчевий» порив. Подія ж, яку ми

сьогодні будемо розглядати, також має полярні оцінки як серед сучасників так і серед її дослідників. З позиції сьогодення маю честь оголосити декабристський рух спробою невеликої групи невдоволених офіцерів задовольнити своєчестолубство. Безвідповідальна авантюра військових, прикрашена революційними гаслами!

Організована спроба військового перевороту принесла лише відмову правлячої верхівки від можливості забезпечити трансформацію самодержавства в парламентську монархію та забезпечила подальший розрив між владою та інтелектуальною елітою суспільства.

Адвокат:

– Перше десятиріччя XIX ст. в історії Російської імперії було часом переосмислення молодим поколінням, що вступало до активного життя. Досвіду нещодавніх подій – Великої Французької революції, наполеонівських війн, закордонних походів російської армії, створення Священного союзу монархів Європи. Одночасно початок нового царювання молодого імператора Олександра I породило широкий спектр сподівань на реформи у суспільстві, дало могутній поштовх до активізації суспільно-політичного життя. Неусвідомлені пошуки молоддю сенсу життя на рубежі століть наповнились певним змістом під час війни 1812 року. Особисті переживання, пов'язані з військовими діями на рідній землі, та духовний досвід, здобутий в умовах військового лихоліття, сприяли швидкому здобуттю соціальної зрілості «синів 1812 року», коли буденним було те, що 20-літні ставали полковниками, 25-літні – генералами. А разом з цим – і почуття відповідальності та усвідомлення своєї приналежності до історичних подій, що змінюють хід історії, впливають на долі народів.

Для цього покоління такі поняття, як патріотизм, громадянство перестали бути абстракцією і наповнились кокретним змістом.

Перший декабрист:

– Ми після повернення із закордонних походів були вражені побаченим в чужих краях: повсюдним поширенням освіти, панування законів, успіхами у землеробстві та промисловості. Серед них були і мої знайомі, котрі бажали такого ж стану і для своєї землі. Я дивився на цих юнаків як на студентів пансіонів, що прямо від своїх шкільних лав опинилися у Парижі.

Прокурор:

– Ви розчарувалися у Олександрі I як реформаторові, маючи перед собою приклад силового переустрою суспільного життя, стали на шлях створення таємних політичних організацій, а згодом – і до підготовки державного перевороту?

Другий декабрист:

– Так, бо в післявоєнне десятиліття гостро постала проблема фінансового забезпечення та матеріального утримання армії. Армія в імперії була чисельною. Саме на ці роки припадає реалізація ідеї створення військових поселень як спроба перевести армію на режим самозабезпечення, що давало б економію коштів. Переведення військових частин у стан поселян змінило наше становище як елітного гвардійського офіцерства: зі столиць нам треба було перебиратись у провінції. Час швидкого кар'єрного зростання минув. Буденність, одноманітність, не забезпеченість армії. В нашому середовищі наростало невдоволення політикою Олександра I.

Незалежний експерт:

– У 20-ті роки XIX ст. існування таємних товариств було таємницею, про яку знали всі. Стати членом будь-якого з них не було складністю. Стати членом такого товариства було певною даниною моді. Чисельність таких товариств зростала швидко.

Третій декабрист:

– Це справді так, бо ще у 1814 р., коли наші війська вступили в Париж, багато офіцерів були прийняті до масонських лож. Так створювались перші таємні товариства. Але з часом масонські ложі у більшості випадків перестали

існувати, за винятком «Союзу благоденства». Його статут – Правила – складав окрему книгу, що за кольором палітурки називалась Зеленою книгою.

Суддя:

– Розкажіть, суду, ким і як було створенно Південне товариство?

Перший декабрист:

– У 1821 році у Москві відбувся зїзд членів «Союзу Благоденства», який фактично засвідчив ідейний розкол у середовищі декабристів. Після зїзду членів Тульчинської управи в кінці березня 1821р. було проголошено про оформлення нової таємної організації – «Південного товариства».

Суддя:

– Хто керував даним товариством?

Другий декабрист:

– Керівництво у товаристві належало постійним членам та Директорії, яку очолив П. Пестель, О. Юшневський . Члени товариства поділялись ще на три категорії: «друзі» (найнижча категорія) – можливі кандидати у члени; «брати» – їм заборонялося самостійно приймати до товариства нових членів; «мужі» - мали право прийому до членів товариства. При вступі до товариства новобранці мали скласти присягу або своїм чесним словом заявити, що вони зберігатимуть своє членство.

Центром Південного товариства залишався Тульчин, де стояв штаб 2-ї армії. Там діяла Тульчинська управа, відбувалися таємні збори та дискусії навколо проблем майбутнього революційного перевороту. Певний час керівником управи був П. Пестель. Наприкінці 1825 р. Тульчинську управу очолив О. Барятинський.

Прокурор:

– Як часто збиралося товариство?

Третій декабрист:

– Протягом 1822–1825 років у Києві відбулося чотири з'їзди провідних діячів Південного товариства, на яких вирішувалися найважливіші питання його діяльності.

Перший декабрист:

– Вже з 1822 року сформувалось керівне ядро товариства, яке складалося з директорів та вибраних бояр (С. Волконський, С. Муравйов-Апостол, В. Давидов, М. Бестужев-Рюмін, О. Барятинський). Воно почало практикувати щорічні зїзди, що проходили у січні в Києві під час Контрактового ярмарку. Рішення зїздів оформлялися протоколом. Також зїзди проводилися регулярно у Кам'янці (помісті Давидових).

Суддя:

– Який ви мали план для дій?

Третій декабрист:

– 1823 року С. Муравйов-Апостол та М. Бестужев-Рюмін, підготували «Бобруйський план», за яким планувалось під час військового огляду заарештувати царя, організувати повстання в 9-й дивізії, і повести головні сили повсталих військ на Москву. 1825 року С. Муравйов-Апостол та М. Бестужев-Рюмін, розробили новий план повстання, з яким погодилися П.Пестель і представник Північного товариства в Києві полковник С. Трубецький. За цим планом передбачалось організувати вбивство царя під час військового огляду під Білою Церквою навесні або влітку 1926 року та повести головні сили трьох корпусів спочатку на Київ, а потім на Москву.

Другий декабрист:

– На початку 1822 року П. Пестель ознайомив нас з «Руською правдою» та планом необхідності запровадження в країні тимчасового правління, яке очолить Директорію шляхом здійснення військового перевороту. На початку 1823 року «Руська правда» нами була прийнята одногосно. Проект базувався на російській державницькій традиції і не враховував національних інтересів українців.

Суддя:

– Чи був встановлений зв'язок з іншими таємними організаціями, крім названої вами?

Перший декабрист:

– Поряд з Південним товариством діяли і інші таємні дворянські організації, які склалися в основному з кадрових офіцерів нижчих чинів російської армії. У вересні 1825 року керівники Васильківської управи встановили зв'язки з новою таємною організацією – Товариство об'єднаних слов'ян.

Прокурор:

- Державний переворот, який готувався вами, розпочався несподівано, події випередили ваші терміни. І чому подіям 14 грудня надавалось такого значення, котрого воно немало?

Другий декабрист:

– Так, у листопаді 1825 року у провінційному Таганрозі помер імператор Олександр I. Сина в нього не було, і успадкувати престол мав його брат – Костянтин Павлович. Але він був одружений з простою дворянкою, він відмовився від свого права на престол. У зв'язку з цим наступником престолу мав стати наступний брат – Микола Павлович, про що і було сказано в заповіті покійного імператора. Про останню монаршу волю знала обмежена кількість осіб, тоді як факт зречення Костянтина царська родина тримала у таємниці, вважаючи це сімейною справою. І тому населення було приведене до присяги Костянтину 27 листопада 1825 року. Останній весь час перебував у Варшаві.

Перший декабрист:

– Микола I вагався виконати волю померлого брата без офіційного зречення Костянтина. Це тривало протягом двох тижнів. Микола I, не дочекавшись офіційної відмови, боючись заколоту військових, про який був проінформований напередодні, вирішив діяти: на 14 грудня 1825 року було

призначено «переприсягу» . Ми вирішили використати слухний момент для початку перевороту.

Третій декабрист:

– 14 грудня вивели війська на Сенатську площу, але нерішучість дій лідерів повстання забезпечила царю можливість підтягнути вірні війська. Після невдалих вмовлянь, генерал Сухозанет наказав навести гармати на повстанців і відкрити артилерійський вогонь.

Суддя:

– Скільки постраждало осіб?

Незалежний експерт:

– За даними статистичного управління Міністерства юстиції, було вбито 1271 особу, у тому числі «черні» - 903, малолітніх – 19, вагітних жінок – 2. Повстання стало сигналом для початку виступу членів Південного товариства, що діяло на півдні України. Повстання Чернігівського полку, було стихійним і непередбаченим. Підставою, стало невдала спроба арешту братів Сергія та Матвія Муравйових-Апостолів. У ніч з 28 на 29 їх заарештували, але удосвіта 29 грудня у Трилісі з Василькова приїхали офіцери А. Кузьмін, М. Щапилло, В. Соловйов та І. Сухінов, які визволили арештованих. При цьому заподіяли полковому командирі 14 багетних ран.

Прокурор:

– Які були подальші дії повстанців?

Другий декабрист:

– 30 грудня 1825 року дві повсталі роти під керівництвом С. Муравйова-Апостола та інших офіцерів рушили до Василькова. Біля с. Митниця повстанців зустрів М. Бестужев-Рюмін. Авангард, а потім і основні сили повстанців до Василькова вступили без перешкод. Прибувши на місце роти почали готуватися до походу. Вранці 31 грудня Чернігівський полк вишикувався, готовий до походу. Солдатам було зачитано текст революційної прокламації «Православний катехізіс». З запальною промовою виступив С. Муравйов-

Апостол. О 2-й годині дня повсталий полк виступив у похід, сподівалися приєднати інші полки, зокрема Кременчуцький, і далі наступати на Житомир або Київ.

Перший декабрист:

– Вранці 1 січня 1826 року повстанням був охоплений майже весь Чернігівський полк – близько 1020 чоловік. Наприкінці дня повстанці вступили у Велику Мотовилівку. Натомість спроби підняти повстання в інших частинах зазнали невдачі. Вранці 2 січня на нараді офіцерів оголосили наказ про похід на Білу Церкву. Повстанці спинились на ніч у с.Пологи, за 12 верств від Білої Церкви. Солдати на шляху здійснювали мародерство, порушували дисципліну, пиячили.

Третій декабрист:

– Було вирішено йти через Ковалівку і Триліси на Наволоч, а звідти на Волинь і там підіймати війська на боротьбу. Опівдні побачили на Устимівських висотах ескадрони 2-ї бригади 3-ї гусарської дивізії, що мали виступити проти повстанців проти них. Головні сили кінноти під командуванням генерала самого Рота охоплювали чернігівців з боку Фастова. Допоміжний загін гусарської кінноти, посилений артилерією під командуванням генерала Гейсмара, посланий у напрямі с.Триліси, раніше інших зіткнувся з повстанцями. За наказом генерала артилерія відкрила вогонь по повстанцях.

Другий декабрист:

– С. Муравйова поранили в голову, солдати побачивши його скривавленим, завагалися; перший взвод кинув рушницю й розсипався полем. Дія залпів була вбивчою. Багато солдатів померло в лавах своїх товаришів. Один ескадрон гусарів переслідував втікачів, які розсипалися полем; інший оточив офіцерів, які залишилися на місці. Гусари оточили офіцерів і поранених солдатів і забрали в них зброю.

Перший декабрист:

– В такий спосіб закінчилося згубне для багатьох повстання Чернігівського полку. Близько 60 чоловік і 12 селян, які знаходилися в облозі, було вбито або тяжко поранено.

Незалежний експерт:

– Повстання Чернігівського полку відбулося далеко від столиці; на відміну від повстання 14 грудня 1825 року, воно не стало віхою в політичній історії Росії. Але, саме у цьому повстанні, яке розпочалося 29 грудня 1825 року та криваво завершилося 03 січня 1826 року, відбилися основні риси «російських повстань»: виявились протиріччя, які були притаманні руху декабристів в цілому. Повстання Чернігівського полку стало спробою втілити у життя членами Південного товариства власної тактики «воєнної революції».

Суддя:

– Повстання вибухнуло стихійно, його керівники не продумали та не встановили зв'язки з іншими частинами та не мали від них підтримки. Лідери діяли самонадіяно, не шкодували солдат. Україна не мала для декабристів цінності, вони прагнули скинути царя та встановити власну владу.

Підсумкове слово викладача.

Таблиця 3.2

Програма використання інтерактивних методів навчання як засобу підвищення пізнавальної діяльності студентів закладів вищої освіти у процесі вивчення курсу «Всесвітня історія» у Гірничо-електромеханічному коледжі Закладу вищої освіти Криворізький Національний Університет (фрагмент).

<i>Модуль</i>	<i>Тема</i>	<i>Використання інтерактивних технологій та методів навчання</i>
Друга світова війна 1939 – 1945 рр.	Тема 4.1. Причини, Характер, періодизація Другої світової війни. Напад Німеччини на Польщу.	1.Інтерактивні технології кооперативного навчання – метод робота в малих групах. 2.Інтерактивні технології

Продовження таблиці 3.2

Модуль	Тема	Використання інтерактивних технологій та методів навчання
	Включення до СРСР Північної Буковини, Бесарабії, Латвії, Литви, та Естонії. Радянсько-фінська війна.	колективно-групового навчання - метод вирішення проблем, мозковий штурм.
	Тема 4.2. Розширення агресії фашистських держав у Південно-Східній Азії, Західній Європі та на Балканах. Формування антигітлерівської коаліції. Напад Німеччини на СРСР. Головні битви Великої Вітчизняної війни.	1.Інтерактивні технології колективно-групового навчання – метод вирішення проблем, мозковий штурм. 2.Інтерактивні технології ситуативного моделювання – метод спрощене судове слухання.
	Тема 4.3. Окупаційний режим та Рух Опору на окупованих територіях, Зростання ролі жінки в умовах війни	1.Інтерактивні технології опрацювання дискусійних питань – метод займи позицію.
	Тема 4.4. Завершальний період війни у Європі та Азії, капітуляція, капітуляція Німеччини. Зміна ціннісних орієнтацій людини в умовах війни. Нюрнберзький та Токійський міжнародні трибунали над військовими злочинцями.	1.Інтерактивні технології ситуативного моделювання – метод спрощене судове слухання.

Наводимо розроблену нами методичну розробку лекції з курсу «Всесвітня історія» на тему: Завершення та підсумки Другої світової війни. Зміни у світі після Другої світової війни. Під час проведення якої використовувались інтерактивні методи навчання.

Тема лекції: Завершення та підсумки Другої світової війни.

Зміни у світі після Другої світової війни.

Мета лекції:

навчальна: охарактеризувати бойові дії на завершальному етапі Другої світової війни, з'ясувати причини поразки країн фашистського блоку; охарактеризувати зміни у світі після війни;

розвивальна: закріпити навички аналізу і зіставлення історичного матеріалу, уміння розглядати історичні явища в конкретно-історичних умовах; розвивати пам'ять, логічне мислення;

виховна: виховувати студентів у дусі гуманізму, патріотизму, національної свідомості та гідності.

Тип лекції: засвоєння нових знань.

Дидактичне забезпечення: підручник, карта «Друга світова війна», роздатковий матеріал.

Міжпредметні зв'язки: світова література, правознавство, географія, історія України.

Методична мета: продемонструвати доцільність використання опорних конспектів, випереджувальних завдань, дискусія під час лекції, презентацій як засобів активізації навчально-пізнавальної, комунікативної діяльності студентів.

Основні поняття і терміни: капітуляція, атомна бомба, Кримська конференція, Потсдамська конференція, ООН, Нюрнберзький та Токійський процеси, «холодна війна»

Згадуйте !
 І через вік, мов через рік, -
 Згадуйте !
 Про тих, хто уже не прийде повік ! –
 Згадуйте !
 Не плачте.
 Люди !
 Доки б'є серце у грудях,
 Пам'ятайте !
 Якою ціною
 Щастя здобує
 Будь ласка,
 Пам'ятайте

Р. Рождественський

Мотивація навчальної діяльності студентів: Повідомлення теми, мети та завдань заняття.

1. Актуалізація опорних знань і вмінь, у вигляді дискусії:

- Робота з поняттями і термінами: дайте визначення понять: антигітлерівська коаліція, Голокост, «Велика трійка», «Східний вал».

2. Сприйняття й засвоєння студентами навчального матеріалу:

Випереджальне завдання:

Напередодні заняття студентів об'єднати в групи досліджують питання «Кримська конференція» та «Потсдамська конференція».

1. Кримська (Ялтинська) конференція

У січні 1945 р. радянські війська розпочали наступ раніше запланованого терміну, враховуючи тяжке становище союзників після Арденського контрудару вермахту, організованого в грудні 1944 р. німецьким командуванням. В ході Вісло-Одерської операції вони вступили на територію Німеччини і зупинилися за 60 км від Берліна. На тлі цього наступу 4-11 лютого відбулася нова зустріч «великої трійки» Кримська (Ялтинська) конференція. В її роботі взяли участь Й. Сталін, Ф. Рузвельт, У. Черчілль, міністри закордонних справ В. Молотов, Е. Стеттініус, А. Іден.

Конференція, засідання якої відбувалися в Лівадійському палаці, свою роботу почала з докладного обговорення обстановки на фронтах війни в Європі. Розглядали на конференції і питання про вступ СРСР у війну на Далекому Сході. Учасники конференції узгодили плани розгрому Німеччини і домовилися про спільну політику щод переможеної Німеччини і визволеної Європи. Вони заявили, що до їхньої мети «не входить знищення німецького народу», але «неухильною метою є знищення німецького мілітаризму і нацизму і створення гарантій у тому, що Німеччина ніколи не буде в змозі порушити мир у всьому світі» [8, с.140].

Союзники вирішили роззброїти і розпустити всі німецькі збройні сили, знищити німецький генеральний штаб, ліквідувати або взяти під контроль

військову промисловість Німеччини. Вони обіцяли піддати воєнних злочинців справедливому і швидкому покаранню, «стерти з лиця землі нацистську партію, нацистські закони, організації та установи». Для досягнення цих цілей союзники вирішили протягом тривалого часу окупувати Німеччину. Кожній державі виділялася своя зона окупації. Столиця Німеччини - Берлін також ділився на зони окупації. Координацію і контроль дій окупаційних властей повинна була здійснювати Центральна Контрольна Комісія в Берліні (згодом вона дістала назву Союзна Консультативна Рада). Передбачалося, що Франція, «якщо вона цього побажає», отримає свою зону окупації і братиме участь у Контрольній комісії. Було намічено лінію, до якої повинні просуватися англо-американські і радянські війська під час наступу на Німеччину.

Учасники конференції погодились, що Німеччина повинна відшкодувати збитки, завдані їй агресією іншим країнам, шляхом виплати репарацій. Щодо східного кордону особливих суперечок не виникло, керівники всіх трьох урядів згодні були встановити його в основному за так званою лінією Керзона, запропонованою державами Антанта ще 1919 р. як східний кордон Польщі. Однак пропозиція радянської делегації встановити західний кордон Польщі по Одеру і Західній Нейсе зустріла заперечення керівників делегацій США та Великої Британії. Остаточне рішення прийнято не було.

Особливо гострі дебати точилися про склад польського уряду. Радянське керівництво визнавало Тимчасовий польський уряд (ПКНВ), створений у Любліні. Водночас США та Велика Британія підтримували дипломатичні відносини з польським емігрантським урядом у Лондоні, що існував до війни. Рузвельт відзначив, що люблінський уряд репрезентує лише невелику частину польського народу, що відповідало дійсності. Сталін був зацікавлений у люблінському уряді винятково з ідеологічних мотивів. Розглянуто було питання про Югославію. США та Велика Британія були прихильниками збереження монархії в Югославії і підтримували югославського короля Петра II та емігрантський королівський уряд, що перебував у Лондоні.

Однак фактична влада в країні належала національному комітетові визволення Югославії, обраному і підтримуваному народом. У листопаді 1944 р. в Белграді було укладено угоду між НКВЮ та емігрантським урядом, що передбачала створення єдиного югославського уряду [8, с.170]. Однак набуття нею чинності зволікалося королем та емігрантським урядом.

Кримська конференція ухвалила скликати 25 квітня в місті Сан-Франциско Установчу конференцію Організації Об'єднаних Націй. Учасниками конференції могли стати всі держави, що оголосили війну Німеччині та Японії до 1 березня 1945 р. Було досягнуто домовленість, що членами ООН поряд з СРСР будуть Українська РСР і Білоруська РСР. Незважаючи на певні розбіжності, Кримська конференція засвідчила подальшу консолідацію країн антигітлерівської коаліції.

2. Воєнна поразка і капітуляція Німеччини

На початок 1945 р. фашистський блок остаточно розпався. Після запеклих боїв радянські війська за сприяння югославських, болгарських і румунських частин розбили південну групу військ Німеччини, 13 лютого вони визволили Будапешт 4 квітня 1945 р. завершили визволення Угорщини. Того ж дня було визволено столицю Словаччини Братиславу.

Прихід до влади в країнах Східної та Південно-Східної Європи прокомуністичних та прорадянських урядів викликав обурення у Лондоні та Вашингтоні. У зв'язку з цим посилювалися протиріччя США та Великої Британії з СРСР. Західні країни звинувачували СРСР у порушенні рішень Кримської конференції. Черчілль вважав за необхідне випередити радянські війська, силами союзницьких військ оволодіти Берліном, Віднем і Прагою.

8 лютого 1945 р. англо-американські війська під командуванням Ейзенхауера і Монтгомері перейшли в наступ на Західному фронті. Успішно просуваючись вперед, вони в березні вийшли до Рейну на всьому протязі, форсували його і на початок квітня оточили велике угруповання німецьких військ.

12 квітня 1945 р. не стало президента США Франкліна Рузвельта. Це була величезна втрата для всієї антигітлерівської коаліції. Президентом США, згідно з Конституцією, став віце-президент Гарі Трумен. У першій половині квітня союзники розгорнули наступ у Північній Італії. Після ряду боїв за підтримки італійських партизан вони зайняли Болонью і форсували ріку По. Наприкінці квітня під ударами союзних військ і впливом народного повстання, що охопило всю Північну Італію, німецькі війська стали швидко відступати. 2 травня група армій «С» в Італії капітулювала. Партизани захопили в полон Муссоїні і стратили його.

Останнім центром опору нацистської Німеччини був Берлін. У квітні 1945 Червона Армія готувалася до штурму німецької столиці.

На берлінський напрям на початку квітня гітлерівське командування стягнуло основні сили, створивши велике угруповання: майже 1 млн чол., понад 10 тис. гармат і мінометів, 1,5 тис. танків і штурмових гармат, 3,3 тис. бойових літаків. Щоб розгромити в короткий термін берлінське угруповання, Верховне Головнокомандування радянських збройних сил зосередило у складі трьох фронтів – 1-го Білоруського (Г. Жуков) і 2-го Білоруського (К. Рокосовський), 1-го Українського (І. Конєв) – 2,5 млн. чоловік, понад 41 тис. гармат і мінометів, більше 6,2 тис. танків і самохідних установок, 7,5 тис. бойових літаків. У ході грандіозної за масштабами і напруженням Берлінської операції 1945 р., що розпочалася 16 квітня, радянські війська зламали відчайдушний опір гітлерівських військ. 28 квітня берлінське угруповання було розбите на три частини, 30 квітня взято рейхстаг, а 1 травня розпочалася масова капітуляція гарнізону. Удень 2 травня боротьба за Берлін скінчилася повною перемогою радянських військ. Штурм Берліна та його падіння означали кінець третього рейху. На Заході капітуляція незабаром набула масового характеру. Але на Східному фронті німецькі війська продовжували, де могли, запеклий опір. Мета створеного після самогубства Гітлера (30 квітня) уряду Деніца полягала в тому, щоб, не припиняючи

боротьби проти Червоної Армії, укласти угоду про «часткову капітуляцію» з США та Великою Британією.

Найпотужнішому угрупованню військ – групам армій «Центр» і «Австрія» – Деніц наказав не припиняти воєнних дій у Чехословаччині і водночас відводити на схід «все, що тільки можливо». Фельдмаршал Ф. Шернер, який очолив це угруповання, дістав від головного командування наказ «якомога довше продовжувати боротьбу проти радянських військ». Для ліквідації угруповання Шернера і допомоги народному повстанню в Празі радянське Верховне Головнокомандування організувало наступ 1, 2-го і 4-го Українських фронтів [8, с. 165]. Розгромом військ Шернера і визволенням Праги (9 травня) частинами Червоної Армії спільно з чехословацькими з'єднаннями за участю польської та румунської армій і чехословацьких партизанів завершилася Празька операція 1945 р. – остання операція в Європі Другої світової війни.

7 травня генерал А. Йодль від імені німецького командування підписав у ставці Ейзенхауера в Реймсі умови беззастережної капітуляції, що набувала чинності 9 травня о 00 г. 01 хв. Радянський уряд висловив категоричний протест проти цього одностороннього акта, тому союзники погодилися вважати його попереднім протоколом капітуляції. Було вирішено провести підписання акта про беззастережну капітуляцію в Берліні за участю СРСР, що виніс на своїх плечах головний тягар війни. Опівночі 8 травня у передмісті Берліна Карлсхорсті, зайнятому радянськими військами, представники німецькою верховного командування на чолі з В. Кейтелем підписали акт про беззастережну капітуляцію збройних сил нацистської Німеччини; беззастережна капітуляція була прийнята за дорученням радянського уряду Маршалом Радянського Союзу Г. К. Жуковим спільно з представниками Великої Британії, Франції.

Робота з документом:

Підписання Акта про беззастережну капітуляцію німецьких збройних сил

Запитання до студентів – дискусійний метод.

1. Проаналізуйте умови беззастережної капітуляції німецьких збройних сил.

3.Потсдамська конференція

З 17 липня по 2 серпня 1945 р. неподалік Берліна, в м. Потсдам, відбулася нова зустріч «великої трійки». Проте вже у складі: СРСР – Й. Сталін, від США – Г. Трумен (12 квітня Ф. Рузвельт помер), від Великої Британії – спочатку У. Черчилль, а потім (після перемоги на виборах до парламенту Лейбористської партії К. Етлі.

Це була остання зустріч керівників урядів трьох держав, вона була також останньою зустріччю, на якій укладено суттєво важливі угоди. На ній зовсім не розглядалися проблеми Далекého Сходу; вона була присвячена Європі і, зокрема, майбутнім мирним договорам [8, с.160].

На конференції було прийнято рішення про післявоєнний устрій Німеччини, що мав базуватися на принципах денацифікації, демілітаризації, демократизації країни, про систему чотирьохсторонньої окупації Німеччини СРСР, США, Великою Британією та Францією; визначено нові польські кордони на заході та сході; про передачу СРСР Кенігсберга й області; про поділ флоту Німеччини союзниками; про передачу воєнних злочинців Міжнародному військовому трибуналові; засновано Раду міністрів закордонних справ, яка мала підготувати проекти мирних угод з Німеччиною та її союзниками. Що стосується майбутнього Німеччини, то конференція вирішила залишити її як єдину державу. Малося на увазі в майбутньому провести в країні загальні вибори і підписати з Німеччиною мирний договір. До цього часу владницькі функції здійснюватиме окупаційна адміністрація. Відповідно на чотири сектори було поділено Берлін.

На конференції розглядалися також проблеми репарації. Із загальної суми в 20 млрд. доларів 50% повинен був отримати Радянський Союз. Вирішено було компенсувати її за рахунок промислового устаткування, що вивозилося із

Німеччини до СРСР. Домовилися і про взаємну репатріацію військовополонених, які опинилися в різних зонах.

Таким чином, рішення конференції свідчили про бажання сторін продовжити співробітництво і в повоєнний час [8, с. 140].

На конференції були закладені основи для післявоєнного розвитку не тільки країн Європи, а й усього світу. Спроба США здійснити психологічний тиск на СРСР, повідомивши радянське керівництво про завершення робіт з виробництва атомної бомби, зазнала невдачі.

4. Розгром Японії

Велика Британія і США, ведучи війну проти Японії, надавали величезного значення участі в ній СРСР. Вступ до війни на Далекому Сході Радянського Союзу уявлявся союзникам по антигітлерівській коаліції обов'язковим. Оскільки в самій Японії, а також у Китаї, Маньчжурії і Кореї знаходились великі сили японських сухопутних військ, уряди Великої Британії та США вважали, що для перемоги їм знадобиться в загальному підсумку не менше 18 місяців від моменту капітуляції Німеччини, і війна може тривати до 1947 р. Саме тому президент Трумен, вирушаючи на Потсдамську конференцію, вважав найтерміновішим зі своїх завдань «отримати від Сталіна особисте підтвердження вступу Росії у війну проти Японії». Тим часом уряд США поспішав завершити останні приготування до атомного бомбардування Японії, щоб здійснити його до вступу у війну Радянського Союзу. В ніч з 5 на 6 серпня з американської бази на Маріанських островах злетіли літаки, яким було наказано бомбити японське місто Хіросіму, а якщо воно буде закрите хмарами, обрати інші цілі – міста Кокура або Нагасакі.

О 8 годині 15 хвилин за місцевим часом бомбу було скинуто на парашуті, і через кілька хвилин над Хіросімою здійнявся смертоносний атомний гриб. Хоча хвилин за 15 до вибуху в Хіросімі пролунав сигнал тривоги, поява самотнього американського літака не викликала занепокоєння у переважної більшості жителів. Вони не стали ховатися в укриття. Відразу після вибуху,

еквівалентного вибухові 20 тис. тонн тринітротолуолу, місто вкрили величезні хмари диму. Один по одному спалахували дерев'яні будинки. Коли під кінець дня пожежі стихли, місто являло собою суцільні руїни. В радіусі 2 км від епіцентру вибуху всі будови виявилися повністю зруйновані, а в радіусі 12 км отримали більш–менш значні пошкодження. З кожних десяти чоловік, які перебували на відкритій місцевості в радіусі 2 км від епіцентру вибуху, загинуло вісім, а всередині приміщень – п'ять чоловік. Точне число жертв, можливо, ніколи не стане відомо, оскільки спірним залишається питання про кількість жителів у момент атомного бомбардування. Ця цифра коливається від 227 до 400 тис. чоловік. Уряд США очікував, що відразу після атомного вибуху Японія визнає свою поразку, однак ці надії не виправдалися: військове командування Японії обмежилося відрядженням до Хіросіми комісії для розслідування [8, с.156].

Тим часом у Північно-Східному Китаї стояла мільйонна Квантунська армія, сповнена рішучості битися до останнього солдата. 8 серпня 1945 р. Радянський Союз оголосив війну Японії. В ніч на 9 серпня радянська армія розпочала воєнні дії на Далекому Сході. Головний удар радянських військ спрямовувався проти Квантунської армії. На неї наступали три фронти: Забайкальський, 1-й і 2-й Далекосхідні. Загальне керівництво радянськими військами на Далекому Сході здійснював маршал О. Василевський. Після вступу у війну Радянського Союзу уряд Японії дійшов висновку, що треба закінчувати воєнні дії, щоб спробувати зберегти владу імператора. 14 серпня 1945 р. він повідомив уряди США, Великої Британії та СРСР, що приймає умови Потсдамської конференції. Однак наказу скласти зброю уряд ще не дав і тому радянські війська продовжували наступ.

19 серпня солдати і офіцери Квантунської армії почали у масовому порядку здаватися в полон. Розгромивши Квантунську армію, радянські війська визволили Північно-Східний Китай і Північну Корею, оволоділи Південним

Сахаліном і Курильськими островами. Маріонеткова держава Маньчжоу-го розвалилася. Її уряд на чолі з «імператором» Пу І потрапив до полону.

28 серпня на аеродром поблизу Токіо прибув передовий загін американських військ. Через кілька днів вони окупували Японські острови. Частина визначних японських урядовців, у тому числі князь Коное, наклали на себе руки. 2 вересня 1945 р. у Токійській затоці на борту американського лінкора «Міссурі» під головуванням головнокомандувача союзних військ генерала Макартура відбулося підписання Акта про капітуляцію Японії. Згідно з Актом, японські війська в Японії і на окупованих нею територіях склали зброю. Південний Сахалін і Курильські острови передавалися Радянському Союзу [8, с.158].

Американські війська окупували Японію.

Робота з документом

Підписання Акта про капітуляцію Японії

5. Узагальнення і систематизація знань. Підведення підсумків у вигляді дискусії.

1. Які питання були розглянуті на Ялтинській та Потсдамській конференціях?
2. Коли відбулася Берлінська операція?
3. Завдання Нюрнберзького та Токійського процесів.
4. Яку мету переслідували американці використавши атомну зброю?
5. Які наслідки Другої світової війни?
6. Коли було утворено ООН?
7. Суть поняття «холодна війна»
8. Чи може людство уникнути воєн?
9. Яка інформація була для вас відома, а яка не відома?

6. Завдання додому: чи може людство уникнути війни? – відповідь у вигляді есе.

3.2. Методичні рекомендації щодо використання інтерактивних методів навчання як засобу підвищення пізнавальної діяльності студентів закладів вищої освіти.

Інтенсивною формою реалізації творчого потенціалу студентів є інтерактивне навчання. Суть інтерактивного навчання у тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і студент, і викладач є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих (історичних) ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації [7].

Аналіз робіт, у яких досліджувалася теорія і практика інтерактивного навчання (К. Баханов, Л. Пироженко, О. Пошетун) доводить – таке навчання ефективно сприяє міцному засвоєнню знань, формуванню навичок та умінь, виробленню цінностей [66]. Дослідники розглядають інтерактивне навчання як сукупність технологій. Інтерактивні технології навчання включають в себе чітко спланований очікуваний результат навчання. Окремі інтерактивні методи, що стимулюють процес пізнання, розумові та початкові процедури, за допомогою яких можна досягти запланованих результатів, вони самою своєю структурою визначають кінцевий результат [2].

Креативну складову знаходимо в активних методиках, за допомогою яких реалізується інтерактивне навчання. Експериментальне дослідження ефективності використання інтерактивних технологій на заняттях історії, аналіз методичної літератури дозволили визначити переваги інтерактивного навчання, які полягають у: зацікавленому ставленні студентів до нестандартної організації освітнього процесу, активізації мислительної та творчої діяльності, покращення показників запам'ятовування навчальної інформації, формування мотиваційної готовності до створення власних освітніх продуктів, формування

уміння бачити проблему, формулювати її, знаходити шляхи її розв'язку, розвиток навичок особистісної рефлексії [65].

На наш погляд, для успішного досягнення мети на заняттях з історії необхідне широке використання у ході заняття інтерактивних методів навчання. На початку заняття з метою актуалізації опорних знань студентів доцільно використовувати «мозковий штурм», розгляд казусів (реальних випадків, історичних ситуацій), «делегування повноважень». Далі вирішується завдання мотивації потреби у вивченні нового способу дії шляхом проблемних ситуацій, роботи в малих групах. Етап формування необхідних умінь доцільно проводити, використовуючи ситуативне моделювання, рольові ігри, імітації, дебати.

Необхідно передбачити творче перенесення набутих знань та умінь у нові умови шляхом методу проєктів, есе, портфолію, презентації тощо. Особливо цінним, є можливість використання інтерактивних технологій на різних етапах заняття, за різних форм організації навчання.

Ефективність навчання зростає в умовах інтеракцій, що передбачає залучення пізнавального і життєвого досвіду студентів, використання його в процесі обговорення і дискусій, ситуативного моделювання. Творчий потенціал весь час знаходиться у підвищеному стані, що створює умови зростання пізнавального інтересу студентів.

Одже, впровадження інтерактивних методів вносить у звичну систему вивчення історії привабливу для студентів новизну, змінюються уставлені кордони предметного викладання, а найголовніше – досягнення освітніх стандартів відбувається більш інтенсивно та цілісно. Інтерактивність, оригінальність та оперативність даних методів робить їх популярними і серед студентів, і серед викладачів, в кінцевому результаті їх систематичне впровадження підвищує пізнавальну діяльність студентів в процесі вивчення історії.

Висновки до третього розділу

Проведена дослідницька робота дозволяє стверджувати, доцільність використання інтерактивних методів навчання як засобу підвищення пізнавальної діяльності студентів ЗВО. Викладачі мають орієнтувати студентів на опрацювання додаткової літератури, перегляд кінофільмів на ознайомлення зі спогадами або мемуарами видатних осіб. Під час організації навчального процесу застосовувати інтерактивні методи: дискусія, робота в парах, мозковий штурм та інші. У навчанні історії викладачам доцільно використовувати метод мікрофону, що надає можливість висловити думку кожному студенту [21, с.68]. Наприклад, при виконанні такого завдання: «Порівняйте Жовтневу революцію 1917 р. у Росії і Велику Французьку революцію. Знайдіть спільне та відмінне». Вирішення такого роду завдань спонукатиме студентів до самостійної роботи з історичними джерелами, довідковою літературою, що у свою чергу забезпечить розвиток логічного мислення, формуватиме навички колективної співпраці, вміння порівнювати історичні події та процеси, дискутувати, аргументовано доводити свою точку зору. Важливим прийомом розвитку критичного мислення на занятті з історії є робота з історичними документами. Опрацювання текстів документів відкриває можливості студентам для поглибленого осмислення провідних питань історичного розвитку та формування прийомів розумової діяльності і навчальної роботи. Робота з історичними документами передбачає творчий характер.

Використання інтерактивних методів дозволить студентам відбирати необхідний матеріал з декількох документів для самостійного вирішення навчального завдання; вміти зіставляти історичний документ з іншими історичними джерелами; вміти зіставляти історичні документи, що відображають різні погляди на одну подію; вміти виявляти причинно-наслідкові зв'язки подій і фактів, відображених в історичному документі; вміти здобувати з декількох історичних документів необхідну інформацію,

узагальнювати і аналізувати; вміти вільно оперувати інформацією, видобутою в результаті аналізу декількох історичних документів.

ВИСНОВКИ

Мета освіти у XXI столітті – підготувати особистість, яка буде вміти: постійно навчатися, організовувати, планувати й оцінювати власне навчання та будь-яку іншу діяльність, готова співпрацювати з іншими, вирішувати проблеми у складі команди, бути толерантною.

В основі інтерактивного навчання – активна взаємодія студента та викладача, які постають як рівноправні суб'єкти навчання. Інтерактивні методи і технології забезпечують розвиток в студентів умінь розмірковувати, аналізувати, порівнювати, узагальнювати, критично мислити, дискутувати, аргументувати власні думки. Впровадження інтерактивних методів сприяє активізації пізнавальної діяльності студентів, кращому засвоєнню ними навчального матеріалу, формуванню досвіду роботи в групі, а як спосіб реалізації особистісно-зорієнтованого навчання, допомагає соціалізації особистості загалом. Критичне мислення – це результат, коли критичний підхід стає природним шляхом взаємодії з ідеями та інформацією, це активний процес, який аби стимулюється, або трапляється спонтанно і надає студентові можливість контролювати інформацію, ставити її під сумнів, переробляти, або відкидати [48]. Одним із найважливіших засобів формування активної творчої особистості є включення студента в процес здобування знань.

Відповідно до мети та поставлених завдань одержані такі основні результати:

– здійснено аналіз наукової літератури з проблеми дослідження та з'ясувати сутність базових понять дослідження: «діяльність», «пізнавальна діяльність», «інтерактивне навчання», «методи», «інтерактивні методи навчання»;

– теоретично обґрунтовано педагогічні умови ефективного використання інтерактивних методів навчання як засобу підвищення пізнавальної діяльності студентів під час вивчення історії у закладах вищої освіти;

– здійснено аналіз стану проблеми використання інтерактивних методів навчання як засобу підвищення пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення історії у закладі вищої освіти в Гірничо-електромеханічному коледжі закладу вищої освіти Криворізького Національного Університету та Криворізького державного педагогічного університету;

– підготували методичні розробки занять з історії з використанням інтерактивних методів навчання як засобу підвищення пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення історії у закладах вищої освіти;

– розроблено методичні рекомендації та фрагмент орієнтовної програми, щодо використання інтерактивних методів навчання як засобу підвищення пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення історії у закладах вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України : Історія. Теорія : підруч. для студ., асп. та мол. викл. вузів. Київ : Либідь, 1998. 558 с.
2. Баханов К. О. Технологія розвитку критичного мислення як психолого-педагогічне явище . *Історія та правознавство*. 2008. № 33. С. 4-9.
3. Баханов К. О. Традиції та інновації в навчанні історії в школі: дидактичний словник довідник. Запоріжжя : «Просвіта», 2002. 108 с.
4. Баханов К. О., Нищета В. А. Життєтворчі проекти в навчанні історії України : посібник для вчителя. Харків : Основа, 2008. 150 с.
5. Бондарук І. Методика розвитку критичного мислення учнів у процесі навчання всесвітньої історії. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / під ред. Н.С. Побірченко. Умань : ПП Жовтий О.О., 2011. Випуск 39, частина 2. С. 88–95.
6. Буряк В. Методологічний аспект побудови навчального процесу. *Вища школа*. 2007. № 1. С.10–19.
7. Вітвицька С. С. Практикум з педагогіки вищої школи: навчальний посібник. Київ : Генеза, 2005. 396 с.
8. Всесвітня історія: підручник для 10 класу загальноосвітніх навчальних закладів; головний ред. Т.В.Ладиченко. Київ : Генеза, 2012. 304 с.
9. Галузинський В.М., Євтух М.Б. Основи педагогіки та психології вищої школи в Україні : навч. посіб. для викл. та асп. вузів. Київ : ІНТЕЛ, 1995.168 с.
10. Енциклопедія освіти / Акад. пед. Наук України; головний ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008.1040 с.
11. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. – URL: <http://osvita.ua/legislation/> (дата звернення 28.11.2018).
12. Десятов Д. Практичні аспекти застосування методів критичного мислення на уроці історії. *Історія та правознавство*. 2007. № 9. С. 5-11.

13. Десятов Д. Л. Методика використання інформаційно комунікаційних технологій у навчанні історії. Харків : Видавнича група «Основа», 2011. 205 с.
14. Десятов Д. Л. Практичні аспекти застосування методів критичного мислення на уроці історії. *Історія в школах України*. 2007. № 9. С. 32–38.
15. Закон України «Про загальну середню освіту». – URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/651-14> (дата звернення 30.11.2018).
16. Закон України «Про освіту» –URL <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-126>. (дата звернення 02.12.2018).
17. Закон України «Про вищу освіту». URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-vii> (дата звернення 03.12.2018).
18. Клименко А. В., Подколзина О. А. Проектная деятельность учащихся. *Преподавание истории и обществознания в школе*. 2002. №9. С. 69–75.
19. Козаков В. А. Самостійна робота студентів як дидактична проблема. Київ : НМК ВО, 1990. 47 с.
20. Комар О. В. Викладання за інтерактивними технологіями. *Рідна школа*. 2005. № 5. С. 23–25.
21. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. О. В. Овчарук та ін. Київ : «К.І.С.», 2004. 112 с.
22. Корінько Л. М. Роль критичного мислення у формуванні учнівських компетенцій. Харків: Видавнича група «Основа», 2010. 199 с.
23. Короткий термінологічний словник з педагогіки. Пермяков О.А., Морозов В.В. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2007. 116с.
24. Кремень В. Г. Вища освіта України і Болонський процес: навч. посіб. / за ред. В. Г. Кременя; кол. авт. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан. 2004. 242 с.
25. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. Київ : Знання, 2005. 464 с.
26. Ліпман М. Чим може бути критичне мислення. *Вісник програм шкільних обмінів*. 2006. т.27. С. 21–25.

27. Літвінчук С. Сучасні підходи до організації самостійної роботи студентів у вищій школі. *Наукові праці*. 2008. № 146. С. 65-69.
28. Лозова В.І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів: 2-ге вид., доп. Харків : «ОВС», 2000. 175 с.
29. Лозова В.І. Стратегічні питання сучасної дидактики. *Шлях освіти*. 2005. С. 11–16.
30. Любіченко Л. В. Створення сприятливого навчального середовища для розвитку критичного мислення на уроках історії. *Історія та правознавство*. 2014. № 27. С. 2–8.
31. Максимюк С. П. Педагогіка: навчальний посібник. Київ : КОНДОР, 2005. 669 с.
32. Малієнко Ю. Б. Виховні аспекти змісту підручників «Історія Середніх віків»: зб. наук. праць / за ред. ред. О. М. Топузов. Київ : Педагогічна думка, 2014. Вип. 14. 866 с.
33. Малієнко Ю. Б. Пам'ятки культури у змісті всесвітньої історії. *Історія і суспільствознавство в школах України: теорія і методика навчання*. 2013. № 10. С. 3–21.
34. Мокрогуз О. П. Інноваційні технології на уроках історії. Харків : Видавнича група «Основа», 2007. 192с.
35. Микитенко М.В. Використання інтерактивних методів в процесі вивчення історії в ВНЗ I-II рівня акредитації. *Педагогічне Криворіжжя : педагогічний альманах* : зб. науково-методичних праць. – Кривий Ріг : ВЦ КДПУ; Айс Принт. 2018. Вип.4. С. 66 – 68.
36. Микитенко М.В. Використання інтерактивних методів в процесі вивчення історії в ВНЗ I-II рівня акредитації. *«Актуальні проблеми методики навчання історії, правознавства та суспільствознавчих дисциплін»*: тези доповідей X Міжнародної науково-практичної конференції, 16-17 листопада 2018 року. м.Харків / Укладач: Г.Г.Яковенко. Харків : Вип. 10. С.67-69.

37. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів: Історія України; Всесвітня історія; Основи правознавства. 5–11 класи. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2013. 96 с.
38. Навчання в дії: Як організувати підготовку вчителів до застосування інтеракт. технологій навчання: метод. посіб. / за редакцією А. Панченков, О. Пометун, Т. Ремех. Київ : А.П.Н. 2003. 72 с.
39. Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 232 с.
40. Наукові підходи до педагогічних досліджень: колективна монографія / за загальною редакцією В.І. Лозової. Харків : Апостроф, 2012. 384 с.
41. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. – URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення 03.11.2018).
42. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання : навчальний посібник / А. М. Алексюк та інші. Київ : ІСДО, 1993. 336 с.
43. Орлов В.И. Активность и самостоятельность учащихся в обучении. *Специалист*. 2002. №5. С. 29-31.
44. Освітні технології: навчально-методичний посібник / О.М.Пехота, А.З.Кіктенко, О.М.Любарська та ін.; за заг.ред . О.М.Пехоти. Київ : К.:А.С.К., 2001. 256с.
45. Педагогіка: навчальний посібник / Н.П.Волкова.-4-те вид., стереотип. Київ : Академвидав, 2012. 616с.
46. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: навчальний посібник. / за редакцією І.А.Зязюна, О.М.Пехоти. Київ : Видавництво А.С.К., 2003. – 240 с.
47. Площанський В.О. Розвиток критичного мислення учнів на уроках історії України: навчально-методичний посібник для вчителів історії. Харків : Орбіта, 2013. 76 с.

48. Пометун О. І. Методика розвитку критичного мислення на уроках історії *Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання*. 2012. № 1. С.3–7.
49. Пометун О. Фрейман Г. Методика навчання історії в школі. Київ : «Генеза», 2006. 328 с.
50. Пометун О.І Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб / О.І.Пометун, Л.В.Пироженко. / за ред. О.І.Пометун. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.
51. Пометун О. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті: енциклопедія інтерактивного навчання. Київ : А.С.К., 2007. 144 с.
52. Пометун. О. Запитання як найважливіший спосіб взаємодії вчителя і учнів. *Історія в школах України*. 2006. № 3. С. 25-29.
53. Приходько А. С. Підручник з історії як засіб організації пізнавальної діяльності учнів. – URL:: <http://www.rozumniki.ua/ua/view-articles/id-pidruchnik-z-istor> (дата звернення 12.11.2018).
54. Рудницька О. Педагогіка: загальна та мистецька: навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.
55. Солдатенко М. М. Розвиток педагогічної майстерності викладача в умовах інформаційного суспільства: когнітивний аспект: монографія. Київ : Педагогічна думка, 2012. 168 с.
56. Терно С. Чому важливо розвивати критичне мислення учнів? *Історія в школах України*. 2011. № 10. С. 30–34.
57. Терно С. Критичне мислення: чергова мода чи нагальна проблема? *Історія в школах України*. 2007. №4. С. 42–44.
58. Ткаченко В. М. Розвиток критичного мислення учнів на уроках історії як умова їхньої успішної соціалізації. *Таврійський вісник освіти*. 2014. № 1(2). С. 141–151.

59. Хоменко Т.В. Психолого-педагогічні проблеми розвитку пізнавальної активності. – URL: <http://eprints.zu.edu.ua/2892/1/08htvrpa.pdf> (дата звернення 18.11.2018).
60. Чобітько М.Г. Особистісно орієнтована професійна підготовка майбутнього вчителя: теоретико-методологічний аспект : монографія. Черкаси : Брама, 2006, 560 с.
61. Фіцула М.М. Педагогіка: навч. посібник для студентів вищих пед. закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2002. 300 с.
62. Шамова Т.И. Активизация учения школьников. Москва : Педагогика, 1982. 208 с.
63. Шапар В.Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640с.
64. Щукина Г.И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе. Москва : Просвещение, 1979. 160 с.
65. Шарко В. Д. Сучасний урок: технологічний аспект: посібник для вчителів і студентів. Київ : «Фенікс», 2006. 225.с.
66. Щербань П.М. Навчально-педагогічні ігри у вищих навчальних закладах. Київ : Вища школа, 2004. 205 с.